

VEREENIGING
TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP.
1871-1872.

Verslag der bijeenkomst van den 24sten November 1871.

Voorzitter: de heer STORM VAN 's GRAVESANDE.

De Voorzitter zegt:

Ik open de vergadering. Alvorens tot de werkzaamheden over te gaan, heb ik mede te deelen, dat eerstdaags het verslag van de vorige zitting zal worden rondgezonden, en dat daarbij, zoo als gewoonlijk, eene lijst van leden zal zijn gevoegd. De leden — dien, welke hier tegenwoordig zijn, wordt verzocht het ook aan de andere leden te willen overbrengen — worden dringend uitgenoodigd goed na te zien of de namen, qualiteiten en woonplaatsen met juistheid op die lijst vermeld staan en, indien dit niet het geval is, hiervan kennis te willen geven aan den penningmeester, den heer Van der Burg, om te voorkomen dat er telkens verwarring ontstaat bij het toezenden van de verslagen.

Thans geef ik het woord aan den heer Van Tuerenhout.

De heer VAN TUERENHOUT zegt het volgende:

Mijne Heeren!

De avond van heden is bestemd tot voortzetting der discussiën over het verleden jaar door mij behandelde systeem van leger-vorming.

Ik verzoek echter alvorens eenigen tijd uwe aandacht, daar ik
1871/72.

in de eerste plaats nog eenige verbeteringen en aanvullingen wensch te brengen in het toen door mij gesprokene. Om u voorts eenigszins meer van naderbij bekend te maken met den geest, die in het stelsel heerscht, van welks geheel ik toen getracht heb, u een zwak beeld te geven, komt het mij doelmatig voor, uwe aandacht meer bijzonder te vestigen op een bepaald onderdeel er van. Daartoe is door mij gekozen de beschouwing der rechten en plichten van de dienstplichtigen, *die niet tot het actieve leger behooren*. In de laatste plaats wil ik eenige algemeene denkbeelden aangeven omtrent eene mogelijke toepassing van het stelsel van algemeenen dienst- (of wat hetzelfde is oefen-) plicht in ons land.

Ik behoef wel geene vrees te koesteren, dat de belangstelling omtrent de voor ons zoo zeer gewichtige quaestie van reorganisatie van het leger, in eene vereeniging als deze zal verminderd zijn. De afgelopen zomer toch heeft aanleiding te over geboden, om deze niet alleen te prikkelen en te verhoogen dáár, waar zij bestond, maar ook om ze op te wekken bij hen, die tot nog toe het niet hadden noodig geacht, zich met dergelijke zaken het hoofd te breken.

Immers niet alleen is in ons land het vraagstuk van de defensie nog steeds in de eerste plaats aan de orde, en zijn ons in de troonrede, waarmede Z. M. de Koning de zitting der Staten-Generaal voor dit jaar geopend heeft, wetten op het defensie-wezen, op de militie, en in verband daarmede eene nieuwe organisatie toegezegd; ook in andere staten maakt de wijze van legervorming een der hoofdpunten van overweging bij Regeering en Volksvertegenwoordiging uit.

In Italië, Engeland, België, Frankrijk, Portugal en Zweden, ja zelfs in Japan — waar volgens de dagbladen algemeene dienstplicht is ingevoerd — begreep men terecht, dat hierin eene afdoende verbetering moest worden tot stand gebracht. De Belgische minister van oorlog benoemde eene uit burgers en militairen samengestelde commissie, om hem in dien geest voorstellen te doen. De Fransche volksvertegenwoordiging koos ook, niettegenstaande zoovele andere groote en gewichtige werkzaamheden haar wachtten, uit haar midden eene commissie met hetzelfde doel. Ofschoon in Engeland de voorgedragen wet op de legervorming, doordien men ze tot eene partijzaak maakte, tot

niets leidde, zoo hebben Rusland, Portugal en Italië daarentegen algemeenen dienstplicht aangenomen; de gemengde commissie in België heeft zich met 20 tegen 4, de Fransche subcommissie, belast met het uitwerken der wet op de recruteering, met algemeene stemmen op ééne na verklaard voor den verplichten krijgsdienst.

Mag nu ook al de plotseling ontstane voorliefde voor algemeenen dienstplicht door velen worden toegeschreven aan de aanhoudende, schitterende uitkomsten, door de Pruisen in de laatste jaren op het oorlogsveld behaald; zij, die het Pruisische stelsel van legerforming nauwlettend hebben onderzocht en bestudeerd, zijn vast overtuigd van zijne voortreffelijkheid in ieder opzicht. Niet alleen autoriteiten op militair gebied, zooals de Belgische generaals Chazal en De Eenens en de Fransche kolonel Stoffel (1), hebben het toegelicht en aangedrongen op zijne aanneming, maar ook het niet militaire element raakt meer en meer doordrongen van zijne noodzakelijkheid en minkostbaarheid niet alleen, maar ook van zijne doelmatigheid en vooral van zijne billijkheid en rechtvaardigheid. Men leze slechts in de *Indépendance Belge* van 18 Juni den brief van den heer Thonissen, een der burgerleden van de Belgische commissie, waarin hij het systeem van algemeene dienstplichtigheid op krachtige wijze verdedigt tegen de verschillende aanvallen, waaraan het bloot staat.

En wat zegt Charles de Mazade, de kundige schrijver van de *Chronique de la quinzaine* in de *Revue des deux mondes*, sprekende over het noodzakelijke van de invoering van algemeenen dienstplicht in Frankrijk: „Pour nous, ce que nous voyons, ce n'est „pas seulement l'intérêt militaire bien qu'il soit grand; c'est aussi „et surtout l'intérêt moral, social, c'est la nation tout entière „sans distinction passant sous les armes, s'initiant par le service „et le dévouement à la religion du drapeau, s'assouplissant aux „devoirs sévères du patriotisme, contractant les habitudes de la „discipline. On s'est assez moqué de la discipline, à ce qu'il „paraît, et on en revient après en avoir porté la peine; les „avocats du radicalisme font eux-mêmes amende honorable. On „sait ce qu'il en coûte de détruire l'esprit militaire, de se fier

(1) Over de denkbeelden van den generaal Chazal en den kolonel Stoffel zie *Het Vaderland* van 12 en 13 Juli en van 20, 21 en 24 October.

„pour la défense du pays à cette *belle* institution de la garde nationale, qui, pour quelques services honorables que personne ne conteste, a été si souvent la plus ferme espérance de toutes les séditions. La nation armée, oui, mais la nation disciplinée sous les armes, voilà ce qu'il faut. L'heure est venue d'accomplir cette décisive et salutaire réforme qui peut refaire la France. Jusqu'ici, en présence des nécessités militaires du moment et des devoirs d'une repression gigantesque, il était difficile, on le conçoit, d'aborder une telle question. Désormais il n'y a plus de raison d'attendre. Le général De Cissey peut marcher, il sera suivi et appuyé. C'est la part du ministre de la guerre, et elle est assez belle, dans le programme de la régénération nationale.

„Il ne faut pas que le pays puisse hésiter un moment d'entrer dans cette voie.”

Hoezeer ware het te wenschen, dat de laatste woorden ook van toepassing konden geacht worden op ons land!

Slaan wij nu nog een oogenblik het oog op Engeland, de antimilitaire natie bij uitnemendheid, waar een liberaal minister, een gewezen ambtgenoot van Bright, den grooten tegenstander der staande legers, zich verplicht acht eene doortastende verbetering te brengen in den militairen toestand, al is het dan ook door een soort van *coup d'état*; en dit nog wel in een land, waar de eerbied voor wetten en usances zoo groot en ingeworteld is als daar. Letten wij ten slotte op het verbazende succes, dat de bekende satyre „*De slag van Dorking*” aldaar heeft gehad, dan moeten wij wel tot het besluit komen, dat bij de verschillende Europeesche natiën meer en meer de overtuiging veld wint, dat verandering in de bestaande militaire inrichtingen een *absolute eisch* van het oogenblik is geworden, en alleen heil te vinden is in de algemeene verplichting, om zich in den wapenhandel te oefenen.

Laat ons hopen, dat wij Nederlanders in dit opzicht geen uitzondering zullen maken, en ook wij spoedig tot het systeem van algemeenen oefenplicht zullen komen!

Het was met voordacht, dat ik zooeven het woord *oefenplicht* gebruikte. In mijne eerste lezing noemde ik het algemeenen *dienstplicht*, omdat het Pruisische stelsel meer bepaald onder dien

nam bekend is. Men heeft later zoowel in deze vergadering als ook elders gesproken van *weerplicht*, van *oefenplicht*; en mogelijk ware het staatkundiger geweest, indien ik mij van den beginne af aan ook van deze woorden hadde bediend; aan de zaak ware dan wellicht over het algemeen een gunstiger ontvangst te beurt gevallen. Immers het is toch slechts een verschil in naam; de zaak blijft dezelfde. Het gronddenkbeeld is, hoe men het stelsel ook noemen moge, *altijd*, dat de bruikbare elementen uit de burgers van een staat, wanneer zij een bepaald aantal jaren tellen, zich moeten beschikbaar stellen, ten einde de noodige geoefendheid te verkrijgen, om tot een zekeren leeftijd, die door de wet wordt vastgesteld, des vereischt de wapenen voor het vaderland te kunnen voeren.

't Is ook *dáárom*, dat ik hier nogmaals verklaar, geenszins te kunnen instemmen met hen, die beweren, dat het Pruisische stelsel met den driejarigen actieven dienstitijd onafscheidelijk verbonden is, dat het daarmede staat en valt; ook al heeft de minister Von Roon dit indertijd verklaard. Deze toch konde daarmede wel niets anders bedoelen, als dat een kortere oefeningstijd onvoldoende gebleken is, om den soldaat den vereischten graad van geoefendheid te geven, en het dus zonder dien dienstitijd, ook met het bestaande stelsel, onmogelijk zijn zou, een goed leger daar te stellen. Een ander verband tusschen wijze van legervorming en oefeningstijd kan ik mij niet voorstellen.

De samenstellers onzer grondwet nu hebben gemeend, dat hoogstens 12 maanden voldoende waren tot oefening onzer miliciens. Is deze tijd te kort, dan kan hierin niet anders als door wijziging der Grondwet worden voorzien. Doch *eene* zaak staat mijns inziens vast: men zal met algemeenen dienst- of oefenplicht in denzelfden actieven dienstitijd het leger, ten gevolge van de gemiddeld meerdere intellectueele ontwikkeling en fysieke kracht der samenstellende deelen, een hooger trap van geoefendheid kunnen doen bereiken, dan met het thans bestaande militie-stelsel; en dus *juist* door aanneming van dit systeem ook minder spoedig in de noodzakelijkheid komen, om op wijziging der derde alinea van art. 183 der Grondwet aan te dringen.

Ten opzichte van den tijd, gedurende welken men in Noord-

Duitschland verplicht is tot actieven dienst, komt het mij doelmatig voor hier op te merken, dat deze nog verkort is, behalve voor onderwijzers en geestelijken, voor ziekenoppassers, die 1½ jaar in een hospitaal dienst doen, en dan overgaan in de reserve. Ook voerlieden kunnen gedurende 6 maanden worden ingedeeld bij den transporttrein en blijven dan 11½ jaar onder de verplichting, om daarbij dienst te doen.

Bovendien worden jaarlijks bij elke afdeeling, met uitzondering van de cavalerie, zooveel soldaten met verlofgezonden, die slechts 2 jaren actieven dienst tellen, dat daarbij een bepaald aantal recruten kan worden in dienst gesteld. Hiervoor neemt men de meest geoefenden, en uit deze voornamelijk hen, wier maatschappelijke toestand het wenschelijk doet achten, dat zij vroeger de gelederen verlaten. Zij blijven echter ter beschikking en kunnen worden opgeroepen tot aanvulling van ontstane vacatures.

Men ziet het, de wet neemt hier bijzonder de maatschappelijke positie der dienstplichtigen tot maatstaf; later zullen wij gelegenheid te over hebben, om die wijze strekking ook anderszins waar te nemen. Alleen zij hier nog opgemerkt, dat zelfs *geheele* vrijstelling van alle militaire verplichtingen kan worden verleend aan hem, die de eenige kostwinner eener overigens hulpelooze familie is.

Als maatregel van zuinigheid eindelijk, wordt de oudste lichting in de reserve overgebracht vóór het daartoe bepaalde tijdstip, terwijl de jongste lichting later wordt opgeroepen. Zoo werd voor 1870 de tijd van ontslag der eerste op 17 September vastgesteld, terwijl de laatste voor de cavalerie, rijdende artillerie en den trein tegen 15 October, voor de troepen te voet bij de garde 3 November en voor de overige troepen eerst 15 December moest opkomen.

Voor zeelieden van beroep en voor het machine-personeel kan de actieve dienstdtijd bij de marine, met het oog op hunne reeds verkregen technische vorming en in verhouding daarmede, tot op één jaar worden ingekort.

Om aan behoeftige studenten of andere daarop aanspraak hebbende jongelieden de gelegenheid te geven, om hun dienstplicht te vervullen als vrijwilliger voor den tijd van één jaar, is het geoorloofd, in enkele geheel bijzondere gevallen, deze in verpleging te nemen bij de troepen. Ook kan hun in geval van nood-

zakelijkheid vrije kleeding worden gegeven, mits zij door geloofwaardige attesten bewijzen, dat zij niet in staat zijn, zich deze aan te schaffen, en dat zij zulk eene gunst waardig zijn. Bij de cavalerie, de artillerie en den trein mag dit echter niet geschieden.

Wat de loting betreft, moet ik als verbetering van het vroeger daaromtrent door mij medegedeelde opmerken, dat zij wettelijk in Noord-Duitschland wel degelijk bestaat. Van haar zijn uitgesloten de vrijwilligers voor één jaar, de voor den dienst afgekeurden en zij, welke een strafrechtelijk vonnis ten hunnen laste hebben.

Degenen, die vóór de loting zich tot vrijwilligen dienst voor 8 jaren verbinden (1), kunnen het wapen en de afdeeling kiezen, waarbij zij in dienst willen treden. Zij loten echter mede, om in de voorrechten der loting te deelen, wanneer zij niet volgens hun verlangen (b. v. door mindere geschiktheid voor een bepaald wapen) kunnen worden geplaatst.

Na de loting wordt beslist omtrent tijdelijke vrijstelling ten gevolge van tijdelijke ongeschiktheid of bijzondere omstandigheden.

Mocht het aantal geschikt geachten nu nog het bepaalde contingent te boven gaan, dan komen de hoogste nummers in de *Ersatz-Reserve*, doch een zeker getal er van blijft tot het volgende voorjaar gedesigneerd voor eventueele aanvulling.

Het is echter een feit, dat in de laatste jaren, ten gevolge van de loting, weinig of geen vrijstellingen meer plaats hebben.

Met betrekking tot de *Ersatz-Reserve* heb ik mij schuldig gemaakt aan eene onnauwkeurigheid: men onderscheidt eene *eerste* en eene *tweede* klasse.

Bij de eerste klasse worden jaarlijks zooveel manschappen ingedeeld, dat deze ingeval van mobiliseering kan voorzien in de eerste behoefte aan recruten voor de dépôts der infanterie, artillerie en pionniers van het veldleger, alsmede aan manschappen voor den trein en handwerkslieden (bakkers enz.) voor de trein-afdeelingen. Daarvoor worden uit de voor den tijd van vrede vrijgestelde dienstplichtigen diegenen genomen, die zonder nader onderzoek

(1) De wet bepaalt, dat, om zoo min mogelijk stoornis te brengen in de wetenschappelijke of industriële opleiding, het aan jonge lieden van 18 jaren reeds vrij staat, wanneer zij daartoe intellectueel en fysiek geschikt geoordeeld worden, vrijwillig in dienst te treden.

bruikbaar schijnen, dus in de eerste plaats zij, die alleen wegens een hoog nummer niet zijn ingedeeld. De manschappen van deze categorie gaan na 5 jaren over in de tweede klasse. Deze bestaat uit al de overige vrijgestelden, die slechts ingeval van oorlog verplicht zijn, zich nogmaals aan eene keuring te onderwerpen. Na het 31ste jaar zijn de manschappen van de *Ersatz-Reserve* definitief ontslagen.

De marine heeft geene afzonderlijke *Ersatz-Reserve*. Zij, die tot deze categorie behooren, gaan aldaar over in de zeeweer, zoodat deze bestaat:

a. uit hen, die hun dienstdtijd van 7 jaren bij de actieve marine hebben vervuld;

b. uit de dienstplichtigen bij de marine, die voor den tijd van vrede zijn vrijgesteld van den dienst.

De manschappen van de reserve, land- en zeeweer moeten, behalve voor de reeds vroeger besprokene oefeningen, nog opkomen voor *Control-Versammlungen* d. w. z. controle-inspecties, die der reserve tweemaal, die der land- en zeeweer eens in het jaar. Deze inspecties hebben plaats in burgerkleeding. Slechts om bijzondere redenen kunnen zij hiervan worden vrijgesteld nl. wegens ziekte, kraambed der vrouw, plotselinge ziekten of sterfgevallen in de familie, wegens ambtsbezigheden, die niet kunnen worden uitgesteld, alsook wegens reizen voor zaken of gezondheid. Hiertoe moeten zij een bewijs van het burgerlijk bestuur overleggen.

De hier bedoelde manschappen zijn verplicht, om onmiddellijk gevolg te geven aan eene door hunne superieuren aan hen gerichte oproeping, en zijn, zoodra zij met deze in dienstzaken in aanraking komen, gehouden aan de algemeene voorschriften der subordinatie, die zij ook steeds hebben in acht te nemen, wanneer zij in uniform zijn.

Zoodra zij in dienst worden opgeroepen, staan zij in alle opzichten gelijk met de manschappen van het actieve leger.

Gedurende de oefeningen, zoowel als bij bovengenoemde inspecties, staan zij onder de krijgswetten, overigens echter onder de algemeene landswetten. Zij zijn niet onderworpen aan beperkingen ten opzichte van de keus hunner woonplaats in het binnen- of buitenland, in de uitoefening van hun bedrijf, in het sluiten van een huwelijk en in hunne overige burgerlijke handelingen.

Manschappen van alle wapens, die in een *Kompagnie-Bezirk* woonachtig zijn, worden gerekend tot ééne kompagnie te behooren, om het even, wáár zij aan hun actieven dienstplicht hebben voldaan. Zij zijn verplicht, om iedere verandering van woonplaats binnen 14 dagen aan den *Bezirks-Feldwoebel* (den sergeant-majoor van het *Bezirk*) te melden. Vestigen zij zich in het buitenland, dan moeten zij hem dit insgelijks mededeelen. Zij kunnen dan voor één of twee jaren ontslagen worden van de opkomst ter controle-inspectie, terwijl deze vergunning bij herhaling wordt verleend, wanneer zij overigens aan hunne militaire verplichtingen hebben voldaan.

Zij moeten echter zorg dragen, dat militaire orders hun hetzij door familie-betrekkingen, hetzij door plaatselijke besturen of door den *Bezirks-Feldwoebel* worden toegezonden, en zijn verplicht, om zich bij mobiliseering onopgevorderd naar hun land terug te begeben, en zich aan te melden in het *Bezirk*, waarbij zij in controle zijn, of dat zij van uit het buitenland het gemakkelijkst kunnen bereiken.

Aan manschappen der reserve, land- en zeeweer, die zich in dienst behoorlijk hebben gedragen, kan in tijd van vrede, wanneer zij zich buiten Europa wenschen te begeven, een verlof van 2 jaren worden verleend met vrijstelling van oefeningen, echter onder voorwaarde van terugkeer bij mobiliseering.

Bewijzen zij vóór het einde van dit verlof door attesten van een consul, dat zij zich ergens eene positie als koop- of handwerksman of iets dergelijks hebben verworven, dan kan hun een verlof van 5 jaren met vrijstelling van oefeningen en opkomen bij mobiliseering worden toegestaan. Dit verlof wordt op aanvraag verlengd tot aan het einde van den weerplichtigen leeftijd, bij vernieuwde overlegging van soortgelijke attesten vóór het verstrijken van den laatsten termijn. Bij terugkeer vervalt het verleende verlof. Willen zij als landverhuizers vertrekken, dan wordt hun hiertoe, wanneer zij niet juist voor den actieven dienst zijn opgeroepen, de toestemming verleend door het burgerlijk bestuur. Hebben zij echter deze toestemming ontvangen en blijven zij binnenslands of keeren terug, dan worden zij naarmate van de omstandigheden tot zelfs met verbanning gestraft en over de grenzen gebracht. Dit laatste geschiedt voornamelijk, wanneer blijkt, dat

zij de toestemming tot landverhuizing slechts gevraagd hebben, om zich aan hunne militaire verplichtingen te onttrekken.

De door militaire rechtbanken over reserve, land- en zeeweermansschappen gevelde vonnissen worden evenzoo ten uitvoer gebracht als bij de militairen van het staande leger; zij worden in geval van militair arrest of van vestingstraf ook op dezelfde wijze behandeld.

Tot de oefeningen worden bij voorkeur reserve-mansschappen van de oudste, en land- en zeeweermansschappen van de jongste lichten opgeroepen. In den regel geschiedt dit niet in 2 achtereenvolgende jaren, tenzij hun op hun verzoek vrijstelling van een vroegere oefening ware verleend. Wegens dringende huiselijke of maatschappelijke belangen kunnen zij van de oefening gedurende het loopende jaar worden vrijgesteld, echter slechts in zeer bijzondere gevallen van 2 achtereenvolgende oefeningen.

Alle, zoowel voor oefening als voor mobiliseering opgeroepen manschappen krijgen op marsch naar de verzamelplaatsen reisgeld, en zijn voor de maanden, gedurende welke zij onder de wapens gestaan hebben, vrij van inkomstenbelasting, de hoofdbelasting in Noord-Duitschland. Worden zij opgeroepen bij eene eventueele mobiliseering, dan moet hun een tijd van minstens 24 uren gelaten worden tot regeling hunner zaken.

Ten gevolge van huiselijke en maatschappelijke toestanden kunnen manschappen van de reserve, land- en zeeweer tijdelijk en voorwaardelijk worden ontslagen van de verplichting om op te komen in geval van mobiliseering of buitengewone versterking van het leger. Dit geschiedt echter slechts:

a. wanneer de man de eenige steun is van vader of moeder, die niet meer kunnen werken, en met hen woont. Als een knecht niet kan gehouden worden, en door de ondersteuning, waarop hij aanspraak heeft (waarover later) deze menschen niet voor achteruitgang en gebrek behoed worden;

b. wanneer de man het dertigste jaar gepasseerd is, en als grondbezitter, pachter of neringdoende, of als kostwinner van een talrijke familie, zelfs in het genot der wettige ondersteuning, door zijne verwijdering zijn gezin aan verval en ellende zou moeten prijs geven;

c. wanneer het in enkele dringende gevallen, met het oog op

het belang van algemeene land- of staathuishoudkundige toestanden, bepaald noodzakelijk blijkt ten opzichte van iemand, die onmogelijk op eene behoorlijke wijze kan vervangen worden.

In deze gevallen kan :

1°. een man uit de reserve achter den laatsten jaargang daarvan en in bijzondere, dringende omstandigheden ook achter den laatsten jaargang der landweer, en

2°. een land- of zeeweerman achter den laatsten jaargang der land- of zeeweer worden gesteld.

In ieder *Bezirk* mag echter het aantal der achter den laatsten jaargang der reserve gestelden 2 $\frac{1}{2}$ % van die reserve, — het aantal der achter den laatsten jaargang der landweer gestelden 3 $\frac{1}{2}$ % van reserve en landweer te zamen niet te boven gaan.

Zij, die aanspraak maken op deze vrijstelling, moeten hunne verzoeken richten tot den burgemeester hunner gemeente, die ze, in vereeniging met eenige vertrouwde mannen uit de reserve of landweer, onderzoekt, en naar bevind van zaken daarover aan den civielen voorzitter van de *Kreis-Ersatz-Commission* rapporteert. Deze commissie beslist in eene daarvoor telken jare eens te houden vergadering.

Manschappen, die ten gevolge van bijzondere huiselijke of maatschappelijke toestanden vóór den bepaalden tijd uit den actieven dienst ontslagen zijn, worden tot aan de eerstvolgende zitting dezer commissie achter den laatsten jaargang der reserve gesteld, terwijl zij dan hunne verdere verzoeken moeten formuleeren.

Tot de hier bedoelde zitting worden nog opgeroepen als raadgevende leden: de kommandant der kompagnie, de burgemeester en bovendien, indien dit noodig wordt geacht, de *Bezirks-Feldwebel*, benevens eenige vertrouwde inwoners, die bijzonder bekend zijn met de burgerlijke positie en de vermogensomstandigheden van de reserve, land- en zeeweermanschappen in het *Bezirk*; eindelijk nog diegenen, welker getuigenis invloed zou kunnen hebben op de beslissing.

Deze vrijstelling is echter steeds slechts geldig voor één jaar, en moet zoo noodig telkens worden vernieuwd.

De namen van hen, die dit voorrecht genieten, worden in de *Kreis-couranten* bekend gemaakt.

Op het oogenblik van oproeping wordt deze vergunning niet

verleend, terwijl manschappen, die onder de wapens zijn, alleen bij uitzondering kunnen worden ontslagen, wanneer voorvallen onafhankelijk van den wil van de betrokken personen dit noodzakelijk maken; b. v. brand, overstrooming, dood van eenen nauwen bloedverwant enz.

Civiele ambtenaars worden alleen vrijgesteld van de verplichting om op te komen, wanneer zij de bewijzen van hunne chefs overleggen, dat deze hen niet kunnen ontberen.

Indien zij opkomen, behouden zij hunne traktementen, tenzij zij officiers-traktement genieten, hetgeen hun dan van het traktement als ambtenaar wordt afgerekend. Zij blijven hunne plaatsen innemen, en worden ook op hun tijd bevorderd. Achten zij zich door hun in dienst treden in hunne betrekking benadeeld, dan kunnen zij zich daaromtrent wenden tot hunne militaire superieuren.

De verplichtingen en rechten der manschappen van de eerste klasse der *Ersatz-Reserve* zijn in hoofdzaak dezelfde; alleen behoeven zij niet voor inspecties of oefeningen op te komen.

De manschappen der tweede klasse van deze reserve staan in burgerlijk en maatschappelijk opzicht volkomen gelijk met de geheel van den militairen dienst vrijgestellten. Op hen rust alleen de verplichting, om zich aan te melden, wanneer zij in tijd van oorlog of bij eene buitengewone versterking van het leger daartoe worden opgeroepen. Zij vallen in dit geval, wanneer zij geschikt gekeurd worden, in de categorie der dienstplichtigen.

De gehuwde manschappen van de reserve, land- en zeeweer en van de *Ersatz-Reserve*, die, hetzij in geval van oorlog, hetzij bij buitengewone versterking van het leger moeten opkomen, genieten, wanneer zij behoeftig zijn, voor hunne vrouwen en voor kinderen beneden 14 jaren, gedurende den tijd, dat zij onder de wapens zijn, eene maandelijksche ondersteuning van rijkswege. Het minimum dezer ondersteuning is vastgesteld. Vallen zij in het gevecht, of sterven zij ten gevolge van wonden en ziekten, in en door den dienst veroorzaakt, vóór hunne terugkeer, dan wordt deze ondersteuning zoo noodig nog gedurende 3 jaren uitbetaald. (Dit natuurlijk buiten en behalve de aanspraken op weduw-pensioenen, dat veel hooger is dan bij ons te lande). Ondersteuning van bijzondere vereenigingen of personen komt hierbij niet in aanmerking.

Met opzet is dit gedcelte door mij zoo uitvoerig behandeld, om hierdoor een vernieuwd bewijs te geven, van hetgeen ik reeds vroeger heb trachten aan te toonen, dat nl. de Pruisische wetgeving zich steeds ten doel stelt, om bij de behartiging der militaire belangen zoo min mogelijk bijzondere zoowel als maatschappelijke belangen te benadeelen of te kwetsen. Met welk eene nauwlettende zorg wordt hier in alle mogelijke omstandigheden voorzien, en in hoeveel opzichten zouden wij niet in het belang van den Staat zoowel als van den burger handelen, wanneer wij eenige — naar mijne wijze van zien liefst vele — van de bepalingen der zoo vaak hard beoordeelde en zonder grond veroordeelde Pruisische legerinrichting overnamen?

Hoe wenschelijk zoude het aan de *eene* zijde b. v. niet zijn, wanneer onze schutters op het oogenblik, dat zij onder de wapens stonden, ook aan de militaire wetten waren onderworpen. Dit is wel het eenige middel, om nut te kunnen trekken van de oefeningen, en een einde te maken aan de vele vergrijpen tegen discipline en subordnatie, die, zooals wij allen weten, menigvuldig voorkomen.

En hoe gunstig steekt aan de andere zijde de zorg voor de betrekkingen der opgeroepen manschappen bij het Noord-Duitsche leger niet af bij de onverschilligheid, die daaromtrent bij ons te lande bestaat. Het ligt ons allen nog versch in het geheugen, hoe verleden jaar alleen particuliere liefdadigheid in de dringende behoeften van vele huisgezinnen voorzag, wier kostwinners waren opgeroepen tot handhaving onzer neutraliteit.

Mijns inziens echter is het een dure plicht voor den staat, om, wanneer hij met *zijne* macht, eene macht, waartegen geen verzet mogelijk is, den arm ja misschien het leven des burgers opeischt, te zorgen, dat gedurende dien tijd diens gezin ten minste voor broodsgebrek is behoed.

Onze voorschriften omtrent vrijstelling van inspecties en oefeningen, omtrent de bevoegdheid der reserve-manschappen om zich in het buitenland te vestigen, als landverhuizer te vertrekken of een huwelijk te sluiten, zijn veel beperkender dan dit in Noord-Duitschland het geval is, of zij bestaan in het geheel niet; terwijl daar tevens alles tot in bijzonderheden gepreciseerd en bij de wet vastgesteld is. Deze regeling echter is zoodanig geschied, dat de

militaire verplichtingen, die op de burgers tot op een zekeren leeftijd rusten; zoo min drukkend mogelijk worden gemaakt, en dat zij nimmer een noodlottigen invloed kunnen uitoefenen op hun maatschappelijken toestand. Nauwlettende zorg voor het welzijn van maatschappij, staat en individu, verbonden met eene slipte rechtvaardigheid stralen ook hier weer overal door.

Slaan wij nog slechts even het oog op de wijze, waarop vrijstelling wordt verleend van militaire verplichtingen aan menschen, die daarop rechtmatige aanspraak hebben. Hoe zorgvuldig wordt hier vastgesteld, welke personen hieromtrent moeten beslissen en kunnen inlichten, zoodat zij, die naar dit voorrecht dingen, de meest mogelijke waarborgen hebben, dat hun verzoek zal worden toegestaan, wanneer het billijk is.

Vinden wij in onze voorschriften iets dergelijks? Volgens *onze* legerwet is een soldaat een soldaat en wordt er geen onderscheid gemaakt tusschen personen ook *dáár* niet, waar billijkheid en rechtvaardigheid dit eischen.

De oorsprong van den geest van militarisme, dien men het Pruisische volk toeschrijft, is dan ook geenszins — ik ben er van overtuigd — te zoeken in zijne wijze van legervorming, van legerinrichting, die veel billijker, veel zorgzamer en veel vrijzinniger is dan de onze, maar ligt in den aard van het volk zelf en in zijn geringen graad van politieke ontwikkeling. Juist op militair gebied is het als het ware bij zijn politieken toestand vooruit, even als wij in dit opzicht — ik heb dit reeds trachten aan te toonen in het October-nummer van *De Tijdspiegel* — bij onze vrijzinnige staatsinstellingen ten achteren zijn.

De invoering van algemeenen oefenplicht zal een nieuwe pijler zijn voor het staatkundige gebouw, dat wij op liberale grondslagen hebben opgetrokken en wenschen te voltooien; zij zal eene krachtige schrede zijn op den weg des vooruitgangs, dien wij allen *willen* en, in overeenstemming met onze historische traditiën, ook *moeten* bewandelen.

Wanneer ik er nu toe overga, om eenige algemeene denkbeelden te geven omtrent eene mogelijke toepassing van algemeenen dienst- of oefenplicht in ons land, dan geschiedt dit geenszins met het doel, om eene organisatie aan te geven, die door mij

in allen deele als doelmatig en onverbeterlijk wordt beschouwd. Hiertoe toch zouden wij kennis moeten dragen van de inzichten, die omtrent de wijze van verdediging bij ons krijgsbestuur bestaan. Ik wil alleen aantonen, op welke wijze ons leger, *zooveel mogelijk met behoud van het bestaande*, kan worden samengesteld, wanneer wij eenmaal tot de aanneming van verplichten dienst voor allen besloten hebben, iets wat — ik ben er zeker van — thans niets anders meer is als eene quaestie van tijd. Men kan dan later de wijzigingen invoeren, die in overeenstemming blijken te zijn met de dan bestaande behoeften en eischen; iets, waartoe wij met de thans bestaande organisatie natuurlijk ook zullen moeten overgaan.

De hoofdregels, die naar mijne meening moeten in acht genomen worden bij de aan te nemen legervorming, zijn de volgende:

1°. Algemeene oefenplicht, zoodat niemand zich door plaatsvervanging aan zijne persoonlijke verplichting kan onttrekken.

Toelichting. De redenen hiervoor zijn door mij vroeger reeds in den breede ontwikkeld. Van plaatsvervanging, onder welken vorm ook, verklaar ik mij een bepaald tegenstander; *vooreerst* omdat daardoor steeds de mogelijkheid blijft bestaan voor sommigen (hoe gering dit aantal ook moge gemaakt worden door beperkende bepalingen), om zich aan de op hen rustende verplichtingen te onttrekken; *dan* omdat de zwaarste belasting, die op een land drukt, hierdoor niet gelijkmatig werkt; en *ten laatste* omdat door deze instelling steeds een demoraliseerende invloed op de bevolking zal worden uitgeoefend. Door de consequente toepassing van het beginsel van verplichten dienst voor allen zal men in den waren zin van het woord eene volkswapening verkrijgen: niet eene volkswapening, zooals nog onlangs in Frankrijk, die leidt tot de doellooze slachting van duizenden weerlooze burgers; maar eene volkswapening, waarbij aan een ieder zijn bepaalde werkkring is aangewezen, waarbij een ieder behoorlijk geoefend en het geheel goed georganiseerd is.

2°. Localiseering der militie.

Toelichting. Aangenomen, dat het leger bestaat uit 45 bataljons infanterie van 1000 man, dan wordt het verdeeld in 45 districten, die staan onder het bevel van districts-commissarissen, zijnde gepensioneerde officieren, die daarvoor eene verhooging van pensioen genieten. Ieder dezer districten levert jaarlijks het contin-

gent voor één bataljon. De afdeelingen der andere wapens worden aangevuld uit het district, waarin, of de districten in wier nabijheid hare garnizoensplaatsen liggen. De bepaling over hoeveel districten zich deze laatste verplichting uitstrekt, alsmede de bepaling van de uitgestrektheid van ieder district, moet eerst voorloopig worden vastgesteld, ten einde dit later op voldoende grondslagen definitief te kunnen regelen. Kan een district het gevorderde aantal manschappen niet stellen, dan moet het ontbrekende over de omliggende districten worden verdeeld.

De bataljons worden zooveel mogelijk in of in de nabijheid hunner aanvullings-districten gevestigd.

De districten worden nog in onderdeelen verdeeld, zoodat de manschappen eener zelfde gemeente bij dezelfde compagnie geplaatst zijn. Door dit systeem zooveel mogelijk in de uiterste consequentie toe te passen, zal men voor de manschappen den dienst veel veraangenameu, en in tijd van oorlog een edele naijver doen ontstaan, die tot grootsche handelingen leidt.

Ook verkrijgt men hierdoor eene aanzienlijke besparing van uitgaven. Doch vooral is deze localiseering noodzakelijk, omdat zij het eenige middel is, om in den kortst mogelijken tijd de verschillende afdeelingen van het leger op oorlogssterkte te brengen. De reserve-manschappen bevinden zich daardoor allen zooveel mogelijk in de onmiddellijke nabijheid van hunne korpsen, en wanneer in tijd van vrede alles behoorlijk is voorbereid, is eene enkele order, per telegraaf uitgaande van het hoofdbestuur, hiertoe voldoende.

De kleeding en uitrusting der manschappen van de reserve moet namelijk in de hoofdplaatsen der districten in magazijnen worden opgelegd, en zij worden nu, onmiddellijk na aankomst aldaar, gekleed en gewapend naar hunne respectieve korpsen gezonden.

Men zal nu ook reeds binnen enkele dagen op of in de nabijheid der grenzen een zeker aantal bataljons en eskadrons op oorlogssterkte hebben, dat aanhoudend kan worden vermeerderd uit de meest nabij gelegen districten.

Het is de localiseering der militie, die Noord-Duitschland in staat stelt, om zijn leger als het ware oogenblikkelijk te concentreren dáár, waar zijne tegenwoordigheid wordt vereischt; en juist dáárom is het voor een klein land als het onze eene *noodzakelijk-*

heid, om deze instelling tot in de uiterste consequentie in te voeren.

3°. Wijziging der bepalingen van vrijstelling van den actieven dienst in dier voege, dat zij alleen definitief wordt verleend :

a. aan hen, die niet genoegzaam fysiek of intellectueel ontwikkeld zijn, om de wapens te dragen, of daarvoor moreel ongeschikt blijken ;

b. aan hen, die op wettige wijze aantonen, dat zij onmisbaar zijn tot onderhoud hunner behoeftige familie, of dat, doordien zij aan hun werkkring worden onttrokken, een aanzienlijk nadeel zal worden toegebracht aan maatschappelijke of particuliere belangen.

Toelichting. Hierdoor zal niet meer, zoo als thans hier te lande geschiedt, de behoeftige moeten dienen voor den doór de fortuin begunstigde; maar de behoorlijk ontwikkelde zal dit doen voor den zwakke of ziekelijke. Hij, die niet noodig is tot onderhoud van zijn gezin of tot beheer zijner zaken, vervult dezen plicht voor zijnen minder gelukkigen medeburger. Het leger bestaat dan ook uit het beste gedeelte, uit de kern der natie, terwijl algemeene zoo- wel als bijzondere belangen zoo min mogelijk worden benadeeld.

In dit opzicht kunnen de redenen tot vrijstelling, zoo als zij in Noord-Duitschland bestaan, bepaald als model dienen, en zijn, met enkele kleine afwijkingen misschien als een gevolg van andere toestanden, in allen deele aan te bevelen (1).

Wanneer omstandigheden, als in de punten *a* en *b* bedoeld, tijdens het in dienst zijn ontstaan, kan dientengevolge vrijstelling van verderen dienstplicht worden verleend.

4°. Tijdelijke vrijstelling telkens voor één jaar :

a. voor hen, die door ongesteldheid, gebrek aan de noodige lengte of lichaamszwakte tijdelijk ongeschikt zijn voor den dienst;

b. voor hen, waarvoor de redenen, sub 3*b* genoemd, bestaan, doch waarbij de zekerheid of de mogelijkheid bestaat, dat deze slechts van tijdelijken aard zijn.

Toelichting. Het nut dezer tijdelijke vrijstellingen is vroeger reeds door mij betoogd. Zij worden hoogstens 3 achtereenvolgende jaren verleend; bestaan de redenen, die daartoe geleid hebben dan nog, dan gaan de hier bedoelden over in de *algemeene leger-reserve*, waarover later zal worden gesproken.

(1) Een overzicht van de voornaamste dezer bepalingen vindt men in *Het Vaderland* van 12 en 13 Juli.

Zij, die een of meer jaren tijdelijk zijn vrijgesteld, moeten, wanneer zij worden ingedeeld, den voor eerste oefening gestelden tijd onder de wapens blijven, doch worden uit de reserve ontslagen, wanneer zij den daarvoor vastgestelden leeftijd hebben bereikt.

Omtrent te verleen en definitieve of tijdelijke vrijstellingen wordt in ieder district beslist door militieraden, volgens dezelfde grondslagen samengesteld als de tegenwoordige, met recht van beroep in hooger ressort.

5°. Bepaling der sterkte van het contingent jaarlijks bij de wet.

Toelichting. Allen zijn op een bepaalden leeftijd dienstplichtig, doch de wet bepaalt telken jare, hoevelen van deze dienstplichtigen er noodig zijn, om het leger ten allen tijde op de bepaalde sterkte te kunnen houden.

Nadat beslist is omtrent de te verleen en definitieve vrijstellingen, wordt er door de overblijvenden geloot. Daarna worden de tijdelijke vrijstellingen verleend. Voor zooverre het aantal der nu nog beschikbaren het vereischte contingent te boven gaat, vallen de hoogste nummers uit. Gedurende den geheelen actieven diensttijd van hun contingent blijven zij onder de verplichting van te moeten opkomen in de volgorde, door de getrokken nummers — te beginnen met de laagste — aangewezen, wanneer er van de dienstdoenden afgaan. Zij gaan dan echter te gelijk met de andere manschappen van hun contingent in de reserve over.

De tijdelijk vrijgestelden, die zonder deze vrijstelling het eerste jaar hadden moeten dienen, loten, wanneer zij een volgend jaar voor den actieven dienst worden bestemd, niet mede; maar komen aan het hoofd der militie-lijsten van dat jaar vóór de eerste nummers. Alleen zij, die bij het actieve leger hebben gediend, zijn later reserve- en schutterplichtig.

Uit de geheel en tijdelijk vrijgestelden worden zooveel mogelijk de handwerkers bij de verschillende korpsen genomen.

6°. De van den actieven dienst vrijgestelden — uitgezonderd de totaal onbruikbaren — benevens de door loting uitgevallenen komen voor denzelfden tijd, dat de militie- en schutterplichtigheid duurt, in de *algemeene leger-reserve*. Zij zijn in tijd van vrede geheel vrij van oefeningen. Bij een uitbrekenden oorlog echter worden zij disponibel.

Toelichting. Zoodra het leger in *staat van voorbereiding* is verklaard, doen de militieraden in de verschillende districten de

manschappen der *algemeene leger-reserve* voor zich verschijnen, en beslissen omtrent hen in dier voege, dat de *dépôts* der verschillende wapens van de afdeelingen, behoorende tot hun district, onmiddellijk uit hen op eene bepaalde sterkte worden gebracht. Verder worden diegenen aangewezen, welke tot aanvulling van deze *dépôts* moeten dienen. Hiervoor neemt men, te beginnen met de jongste lichtingen, de bruikbaren. Hunne bestemming is om, na behoorlijke oefening, de geleden verliezen bij het leger aan te vullen. De overigen worden — altijd te beginnen met de jongste lichtingen — naarmate van hunne geschiktheid bestemd tot handlangers bij de artillerie, voor den dienst bij de spoorwegen en de telegraphie, voor den dienst bij de intendance, bij de hospitalen en ambulances, voor schansarbeid enz.

7°. De verplichte actieve dienstdtijd is één jaar.

Aan hen echter, die bij de keuring een wettig bewijs kunnen leveren, dat zij het gebruik van het geweer, ook als schietwapen, hebben leeren kennen, wordt bij de infanterie toegestaan, om 6 weken later op te komen; terwijl aan de miliciens, die zich onderscheiden door ijver, goed gedrag en eene bijzondere mate van geoesendheid, tot een bedrag van de helft bij iedere compagnie infanterie, 6 weken voor het verstrijken van den bepaalden termijn reeds groot verlof kan worden verleend. Bij de andere wapens worden, voor zoover mogelijk, soortgelijke bepalingen gemaakt.

Aan het einde van elk dienstjaar wordt door loting een gedeelte gedesigneerd, om onder de wapens te blijven, zoolang de nieuw aangekomen miliciens nog niet geschikt zijn tot het verrichten van dienst. Dit gedeelte wordt zoo klein mogelijk genomen.

Het tijdstip van opkomst wordt gesteld op half-Augustus.

Toelichting. De bepaling, dat de reeds geoefenden later kunnen opkomen, is gemaakt, om de vrijwillige oefening in den wapenhandel aan te moedigen, en deze te maken, tot hetgeen zij naar mijne wijze van zien eigenlijk moet zijn, nl. eene voorbereiding voor den tijd, dien men in de gelederen moet dienen.

Velen zullen trachten, dit voorrecht deelachtig te worden; de gemeenten zullen, om hunne jongelingen in het schieten te oefenen, schietbanen daarstellen, en op de scholen zal onderwijs in den wapenhandel worden gegeven.

Op deze wijze wordt het ook mogelijk, om uit de militie een

behoorlijk kader te trekken, hetgeen, vooral met het oog op de daaruit voortvloeiende bezuiniging, van een zoo groot gewicht is.

Het vroeger ontslag heeft, behalve dat het een mantregel van economie is, ten doel, om op te wekken tot ijver en nauwgezette plichtsbetrachting.

8°. Diensttijd bij de reserve 4 jaren.

Toelichting. Gedurende dien tijd zijn de manschappen met groot verlof. Behalve voor inspecties kunnen zij alsdan nog tweemaal voor oefeningen worden opgeroepen, telkens voor niet langer dan 6 weken. Dit zal echter niet voor eene geheele lichting geschieden, doch bij voorkeur zóó, dat daardoor een gedeelte van het leger tot het verrichten van manoeuvres op oorlogssterkte wordt gebracht.

9°. Onder bepaalde voorwaarden kan men door eenen vrijwilligen dienstdienst van 6 maanden aan zijnen actieven militieplicht voldoen, en gaat dan onmiddellijk in de reserve over.

Toelichting. Dit voorrecht wordt toegekend :

a. aan hen, die of door het met succes volgen van de lessen aan eene der inrichtingen van openbaar onderwijs tot eene zekere hoogte, of door het afleggen van een nader te bepalen examen waarborgen geven van eene zekere mate van kennis;

b. aan machinisten, opzichters bij den waterstaat, publieke werken enz., wanneer zij blijken geven van elementaire kennis.

Aan beide categoriën worden bovendien dezelfde eischen van militaire geoefendheid gesteld, onder punt 7 voor het later in dienst treden vermeld.

De hier bedoelde jonge lieden kunnen reeds op hun achttiende jaar aan hunne verplichting voldoen, wanneer zij daarvoor fysiek geschikt bevonden worden. Er wordt hun bovendien een zekere tijdruimte daarvoor gelaten b. v. tot het drie en twintigste jaar, die in bijzondere gevallen nog kan worden verlengd.

Zij zijn verplicht, om zich op eigen kosten te voeden, te kleeden en buiten de kazerne te huisvesten; doch kunnen het garnizoen kiezen waar en het wapen waarbij zij wenschen te dienen. Hunne uitrusting wordt hen voor rekening van den staat verstrekt; indien zij bereden zijn, moeten zij echter voor het paard, dat zij ten gebruike ontvangen, een zekere som storten.

Alleen in bijzondere gevallen, bij kennelijk onvermogen, kan de staat de kleeding en voeding voor zijne rekening nemen, doch de betrokken personen, die dan tevens in de kazerne, *in afzonderlijke lokalen*, kunnen gehuisvest worden, zijn in dit geval verplicht, om in dienst te treden bij de infanterie.

Zij, die de daarvoor noodige vereischten bezitten, kunnen dienst doen als adjunct-geneeskundige, adjunct-paardenarts en adjunct-apotheker. In oorlogstoestand worden zij dan alleen in hunne respectieve betrekkingen gebruikt, even als dit ook kan geschieden met de sub *b* genoemden.

De jonge lieden van deze categorie nemen geen deel aan de loting en dragen den naam van *volontairs*.

10°. Vrijwilligers worden slechts aangenomen voor den tijd van één jaar en zonder handgeld; zij strekken in mindering van het aantal op te roepen miliciëns.

Zij echter, die zich bij de cavalerie tot eenen vrijwilligen dienst van 3 jaren verbinden, worden vrijgesteld van reserve-oefeningen en van schutterplichtigheid.

Na deze éérste verbintenis kunnen vrijwilligers zich met goedvinden der chefs voor meer — telkens voor hoogstens 6 jaren — engageeren, doch bij de infanterie alléén, wanneer zij geschiktheid toonen tot het bekleeden van een graad; bij de andere wapens, wanneer zij zich door geschiktheid en goed gedrag onderscheiden.

Ook miliciëns kunnen zich, onder gelijke omstandigheden, aan het einde van hunnen verplichten actieven dienstdtijd vrijwillig verbinden.

Verlaten vrijwilligers den dienst binnen 5 jaren, dan komen zij gedurende het nog overige gedeelte van dien tijd in de categorie der manschappen met groot verlof.

Na het eerste jaar ontvangen de vrijwilligers een soldijverhooging en dragen een of ander onderscheidingsteeken.

Toelichting. Bij de infanterie heeft men slechts vrijwilligers noodig tot vorming van het kader; bij de andere wapens echter zal men ze niet geheel kunnen missen. Vooral bij de cavalerie is het zeer wenschelijk, dat de manschappen langer dienen.

Aan de vrijwilligers wordt toegestaan, om, voor zoover mogelijk, het wapen waarbij en het garnizoen waar zij wenschen te dienen, te kiezen, en reeds op hun achttiende jaar in dienst te treden, mits

genoegzaam fysiek en intellectueel ontwikkeld en met toestemming der ouders of voogden.

Voor het leger in Indië en voor het korps mariniers zal, wegens hunne bijzondere bestemming, wel dezelfde wijze van werving moeten gevolgd worden, als dit thans geschiedt.

11°. Onderofficieren en korporaals, die minstens gedurende 12 achtereenvolgende jaren, waarvan 9 in eene militaire charge, hebben gediend, kunnen *aanspraak maken* op eene burgerbetrekking, wanneer zij namelijk voldoen aan de daarvoor gestelde eischen.

Worden zij na dien tijd ontslagen wegens gebreken, dan hebben zij *recht* op eene dergelijke betrekking.

De aard dezer betrekkingen moet nauwkeurig bij de wet worden omschreven.

Toelichting. Dit is het middel om een behoorlijk kader te krijgen, waaraan wij steeds eene zoo groote behoefte hebben.

De hier bedoelde betrekkingen kunnen zoowel lands- als stedelijke betrekkingen zijn; b. v. bij de spoorwegen, posterijen, telegraphie, portiers, boden, rijks- en stedelijke politie enz.

Wellicht ware het mogelijk, om soortgelijke bepalingen ook voor officieren te maken; hierdoor zouden zoowel personen als ook het algemeen belang kunnen gebaat worden.

12°. De officieren worden op dezelfde wijze gevormd en bevorderd, als dit thans geschiedt.

Zoodra de aspiranten voor deze betrekking aan het examen hebben voldaan, worden zij gedurende 6 maanden als onder-luitenant gedetacheerd bij het wapen, waarvoor zij bestemd zijn, en doen daarbij officiers-dienst. Dit geschiedt voor de infanterie en voor de genietroepen bij een voltallig bataljon; voor de cavalerie en artillerie bij minstens 4 vereenigde eskadrons, kompagniën of batterijen.

Daarna moeten zij een practisch examen afleggen en zich onderwerpen aan de keuze van het korps officieren van genoemde troepenafdeelingen. Bij stemming wordt omtrent ben beslist. Is de meerderheid tegen hunne aanneming, dan komen zij niet in aanmerking; is dit met de minderheid het geval, dan moeten de tegenstemmers hunne meening motiveeren, en de minister van oorlog beslist, onder voorlichting van den kommandeerenden officier van het wapen, of zij al dan niet aan den Koning tot benoeming moeten worden voorgedragen.

Toelichting. Hierdoor zal ontwijfelbaar een gunstige invloed worden uitgeoefend op het korps officieren. Die 6 maanden zijn als het ware een proeftijd, en het zal dan blijken, in hoeverre de aanstaande officier geschiktheid bezit voor de eervolle en moeilijke betrekking, waarnaar hij streeft.

De keuze der officieren zal waken, dat geene elementen worden opgenomen, die daarop niet ook uit een moreel oogpunt rechtmatige aanspraak hebben, en later tot sieraad van hunnen stand zullen strekken.

Ziehier wat de generaal Chazal zegt omtrent deze instelling, door mij even als zoo vele andere aan Pruisen ontleend. „C'est „à ce système de recrutement démocratique, à cette nomination „des officiers (d'être agréé par le corps d'officiers dont on postule „l'honneur de faire partie) interdite à la faveur et accordé au „seul mérite, que la Prusse doit la science de son état-major, „la supériorité de ses généraux, et le maintien respecté et sans „altération, depuis plus de cinquante ans, des principes fondamentaux de ses institutions militaires.”

Wij allen weten, hoezeer de waarde van een leger afhankelijk is van het gehalte der aanvoerders, en zeker zal dit op een veel hooger standpunt moeten staan bij een leger, dat niet uitsluitend uit de laagste klassen der bevolking wordt getrokken, doch waarin alle standen vertegenwoordigd zijn.

Een middelmatig leger met goede aanvoerders zal veel meer bruikbaar zijn, dan een goed leger met middelmatige aanvoerders. Neemt men echter het hier voorgestelde systeem aan, dan zullen én leger én aanvoerders goed zijn, en kan men dus van zulk een leger ook groote verwachtingen koesteren.

Ik wil nu overgaan tot de reserve van het leger nl. de schutterij, en ga daarbij van het grondbeginsel uit, dat men geen manschappen tegenover den vijand mag stellen, zelfs niet in vestingen en versterkte positiën, of zij moeten behoorlijk geoefend zijn.

Daarom is iedereen, die in het actieve leger heeft gediend, voor den tijd van 10 jaren schutterplichtig; zij, die niet actief gediend hebben, komen ook niet bij de schutterij, doch blijven gedurende dien tijd in de algemeene leger-reserve.

Ieder district stelt een voltallig bataljon schutterij ter sterkte

van 1000 man, dat staat onder kommando van den districts-commissaris.

Zoodra eene lichting der infanterie-reserve is ontslagen, wordt door deze geloot, en nu wordt ieder schutter-bataljon steeds op de bepaalde sterkte gehouden uit de jongste lichtingen in de volgorde door het lot bepaald. De openvallende plaatsen moeten, zoowel in tijd van vrede als in tijd van oorlog, worden aangevuld uit de andere lichtingen, te beginnen met de laagste nummers.

Men heeft dus 45 schutter-bataljons, waarvan er eenige, b. v. 20, gedesigneerd worden voor garnizoens-bataljons. Deze neemt men uit de districten, het meest nabij de garnizoenen, die zij moeten bezetten. De overigen kunnen tot versterking van het veldleger worden gebruikt.

Zoodra het leger in *staat van voorbereiding* wordt verklaard, kan de jongste lichting — zoo noodig de beide jongste lichtingen — der schutterij onmiddellijk daarbij worden ingedeeld. Dit is noodig, om bij de dépôts te kunnen beschikken over een aantal geoefende soldaten, ten einde in de eerste behoefte aan aanvulling te kunnen voorzien, en de verschillende afdeelingen, wanneer de jongste lichting nog niet voldoende mocht geoefend zijn, toch dadelijk op de vereischte sterkte te kunnen brengen. De schutterij-afdeelingen moeten dan natuurlijk uit de oudere lichtingen worden aangevuld.

De schutterij der cavalerie kan in oorlogstijd ingedeeld worden bij de dépôts, of ook zal men daaruit afzonderlijke korpsen kunnen samenstellen. Bovendien dient zij dan tot vorming en aanvulling van den transport-trein, die onder kommando van officieren der cavaleric-schutterij komt.

De schutterijen van de vesting-artillerie, van de genietroepen, de pontonniers en de torpedo-kompagnien, vormen evenveel kompagnien van dezelfde sterkte als het actieve leger telt.

Uit de schutterplichtigen der veldartillerie worden reserve-batterijen geformeerd, terwijl zij overigens worden ingedeeld bij de artillerie-parken en munitie-kolonne.

Het onderofficiers-kader der schutterijen wordt gevormd uit hen, die met een graad de gelederen verlaten vóór zij den schutterplichtigen leeftijd hebben overschreden, en verder uit de schutters

zelve, en wel bepaaldelijk uit hen, die 6 weken vroeger zijn ontslagen uit den actieven dienst.

De officieren worden, voor zooverre de subalterne rangen betreft, genomen uit gepensioneerde officieren, die daarvoor lust en geschiktheid bezitten; uit die officieren, die, vóór dat zij den schutterplichtigen leeftijd te boven zijn, hun ontslag nemen uit het actieve leger, en uit de volontairs der verschillende wapens.

Deze laatsten ontvangen daartoe eene bijzondere opleiding, en moeten een practisch examen afleggen, om te kunnen worden *reserve-officier*. Zijn de reserve-officiëren tot de schutterplichtige jaren gekomen, dan gaan zij in hun rang over bij de schutterij. Om echter tot reserve-officier te kunnen worden benoemd, moeten de volontairs zich onderwerpen aan de keus der officieren van het schutter-bataljon, waartoe zij later zullen behooren.

De reserve-officiëren dienen, om in oorlogstijd de geleden verliezen aan te vullen, hetzij bij het leger, hetzij bij de schutterij. Zij kunnen bevorderd worden tot en met den rang van kapitein, doch moeten vóór elke bevordering gedurende een bepaalden tijd dienst doen bij het actieve leger in dien nieuwen rang, ten einde blijk te geven van hunne geschiktheid daarvoor. Ditzelfde geldt voor zoover noodig voor de officieren der schutterij.

Ook uit de kaders en manschappen der schutterij kunnen officieren worden benoemd, wanneer zij eene zekere mate van theoretische kennis bezitten en, door eenigen tijd bij het actieve leger dienst te doen, tevens in het practische gedeelte van den dienst genoegzame geschiktheid toonen. Deze zijn eveneens onderworpen aan de keus der officieren van hun bataljon.

De officieren en onderofficiëren der schutterij kunnen met hun wil nog boven de jaren van schutterplichtigheid hun rang blijven bekleeden, zoolang dit aan het kriegsbestuur wenschelijk voorkomt.

Bij de oefeningen worden de schutterij-bataljons gekommandeerd door daartoe aangewijzen hoofdofficiëren — des noodig door hiervoor bijzonder geschikte kapiteins — uit het leger; in tijd van oorlog komen zij onder het bevel van bruikbare gepensioneerde officieren of van officieren van het Indische leger, die zich met verlof hier te lande bevinden. (De districts-commissarissen immers moeten alsdan blijven zorg dragen voor de geregelde aanvulling der dépôts in hun district.) Het zoude wellicht

aanbeveling verdienen , om aan de eersten , wanneer zij zich hiertoe wilden verbinden , eenige voorrechten te verleenen , op dezelfde wijze als dit in Noord-Duitschland met de *Officiere zur Disposition* geschiedt , en hen dan ook bij de vredesoefeningen te gebruiken.

Elk jaar zal de helft der schutterij voor ten hoogste 14 dagen kunnen worden opgeroepen , hetzij voor detail-oefeningen , hetzij om in verband met het actieve leger aan oefeningen op groote schaal deel te nemen ; van de cavalerie-schutterij wordt gedurende denzelfden tijd een gedeelte geoefend , om in tijd van oorlog als treinsoldaat te kunnen dienstdoen. Ook bij *deze* oefeningen komen steeds de bataljons en kompagnien op oorlogssterkte.

Terwijl de schutterij onder de wapens is , wordt zij gevoed en gehuisvest op kosten van den staat , wanneer zij zich buiten den kring van hare gemeente bevindt.

In dringende gevallen zal vrijstelling van de oefeningen kunnen worden verleend.

De kleeding en uitrusting wordt met die der reserve-manschappen bewaard in hiervoor bestemde magazijnen in de hoofdplaatsen der verschillende districten , waar daarvoor gedesignde schutters , die natuurlijk soldij genieten , voor het onderhoud zorg dragen. Op deze wijze zal men eene schutterij hebben , uitsluitend bestaande uit geoefende manschappen , die ten allen tijde behoorlijk is georganiseerd en onder kommando staat van officieren , die voor hunne taak berekend zijn.

De bepaling omtrent het oprichten van een landstorm moet behouden blijven , omdat , wanneer door den loop der omstandigheden buitengewone maatregelen noodzakelijk mochten worden , hieruit gevormde troepen dan altijd , als eene wettig erkende krijgsmacht , onder bescherming van het kriegsrecht zullen staan.

Volgens de hier opgegeven grondslagen zullen wij nu verkrijgen :

1°. Een op zich zelf staand veldleger , bestaande uit 45 bataljons infanterie van 1000 man met de noodige cavalerie en veld-artillerie , benevens een bataljon genietroepen. Dit veldleger moet zich binnen enkele dagen op de bedreigde punten kunnen concentreeren , waartoe het localiseeren der militie het middel is , en kan , zoo noodig , reeds zeer spoedig worden versterkt door de mobiele schutterij-bataljons ;

2°. Vestingtroepen, bestaande uit 20 schutterij-bataljons (meer of minder naarmate van de behoefte); uit de vesting-artillerie, die onmiddellijk door de artillerie-schutterij-kompagnieën op de dubbele sterkte wordt gebracht; uit het bataljon schutterij-genietroepen; uit 4 kompagnieën pontonniers, waarvan er 2, en 2 torpédo-kompagnieën, waarvan er 1 uit schutterij bestaan.

Wij hebben tot nog toe geen bepaalde gegevens, waaraan wij de hier verkregene legersterkte kunnen toetsen; doch, zooals ik reeds vroeger heb opgemerkt, is het mijne bedoeling, om mij hier zooveel mogelijk aan het bestaande te houden. Alleen neem ik aan dat de 2 dépôt-kompagnieën van het regiment grenadiers en jagers door toevoeging van 3 kompagnieën op één bataljon worden gebracht, dat de rijdende artillerie vervalt en daarentegen de veld-artillerie enigszins wordt uitgebreid. Dit laatste vooral komt mij bepaald noodzakelijk voor.

Laat ons nu de sterkte der veld-artillerie stellen op 20 batterijen van 6 stukken, die, zoodra het leger in *staat van voorbereiding* is gebracht, nog worden vermeerderd met 10 reserve-batterijen van 4 stukken, uit de schutterij-veldartillerie geformeerd, dan kunnen wij aanvankelijk 120 en spoedig daarna nog 40 vuurmonden in het veld brengen, waarlijk niet te veel op 45 000 man infanterie, die waarschijnlijk nog zullen worden vermeerderd, en 2 700 man cavalerie. Ik acht het zelfs zeer waarschijnlijk, dat deze sterkte, vooral ook met het oog op het gebruik, dat de Pruisen in den laatsten oorlog van hunne artillerie hebben gemaakt, nog zeer onvoldoende zal blijken, doch wil mij er op dit oogenblik toe bepalen.

Het veldleger zal dan bestaan uit:

46 bataljons infanterie van 1000	man	.	.	.	.	45 000	man
16 eskadrons cavalerie	„ 170	„	.	.	.	2 700	„
20 veldbatterijen	„ 155	„	.	.	.	3 100	„
10 reserve-batterijen	„ 120	„	.	.	.	1 200	„
1 bataljon genietroepen	„ 100	„	.	.	.	1 000	„
							53 000 man

dat kan aangevuld worden, naarmate van de behoefte,

met 25 bataljons infanterie-schutterij van 1 000 man	25 000	„
--	--------	---

dus kan gebracht worden op eene sterkte van	.	.	78 000 man.
---	---	---	-------------

De vestingtroepen zijn :

20 bataljons infanterie-schutterij	van 1 000 man	.	20 000 man
39 kompagnieën vesting-artillerie	„ 200 „	.	7 800 „
39 „ schutterij-artillerie	„ 200 „	.	7 800 „
1 bataljon schutterij-genietroepen	„ 1 000 „	.	1 000 „
2 kompagnieën pontonniers	„ 150 „	.	300 „
2 „ schutterij-pontonniers	„ 150 „	.	300 „
1 „ torpédisten	„ 100 „	.	100 „
1 „ schutterij-torpédisten	„ 100 „	.	100 „
dus eene totale sterkte van	.	.	37 400 man
sterkte van het veldleger	.	.	73 000 „
op voet van oorlog onder de wapens	.	.	115 400 man.

De artillerie-transportrein blijft bestaan, terwijl in tijd van oorlog het benoodigde aantal treinsoldaten getrokken wordt uit de cavalerie-schutterij.

Voor den dienst bij de intendance, de ambulances en hospitalen vindt men, behalve de 2 bestaande kompagnieën hospitaal-soldaten, vermeerderd met 2 dergelijke kompagnieën uit de schutterij, genoegzame stof in de algemeene leger-reserve.

Wat de grootte van het jaarlijksch contingent betreft, wensch ik dit zoodanig bepaald te zien, dat het leger steeds zijne volle sterkte bezit, en dus het verloop der militie van 5 jaren hierbij in aanmerking wordt genomen. Volgens de hier nevensgaande bijlage zal het ongeveer 14 000 man bedragen, wanneer men op geene vrijwilligers rekt, die natuurlijk in mindering strekken. Uit die bijlage blijkt nog, dat men, wanneer men voor de 8 oudste lichtingen schutterij 25% verlies rekt, in het ongunstigste geval, als alle schutterij-afdeelingen geformeerd zijn, ongeveer 11 500 man overheeft, die men in tijd van nood nog in afzonderlijke korpsen kan samentrekken. Zijn eindelijk deze lichtingen uitgeput, dan blijft het steeds mogelijk, om bij de wet de verplichting om de wapens te dragen tijdelijk tot lichtingen uit te strekken, die reeds aan hunne schutterplichten hebben voldaan. Hoever men hiermede ook moge gaan, men is zeker, dat men niet anders onder de wapens krijgt als menschen, die de militaire oefenschool geheel hebben doorloopen, en hierin is juist het groote voordeel van het stelsel gelegen. Doch om tot dit resultaat te komen, moet het natuurlijk tal van jaren hebben gewerkt, en daarom

is het zoo hoogst wenschelijk, dat men het hoe eer hoe liever invoere.

Ten slotte wil ik hier nog eenige woorden wijden aan den *staat van voorbereiding*, door mij reeds herhaaldelijk genoemd, en dien ik in navolging van Noord-Duitschland ook bij ons wensch ingevoerd te zien.

Het kan noodig zijn, dat men zonder het leger nog bepaald mobiel te maken, de mobiliseering toch wil voorbereiden, voornamelijk ook, om de troepen, zoodra zij werkelijk mobiel worden verklaard, des te spoediger te kunnen samentrekken. Dit noemt men in Noord-Duitschland *Kriegsbereitschaft*, en zoodra deze toestand is ingetreden, worden in hoofdzaak de volgende maatregelen genomen:

Bij alle wapens worden de officieren, die volgens de oorlogsformatie ontbreken, uit de reserve ingedeeld, en wordt de noodige munitie ontvangen. Ieder infanterie-regiment formeert een *dépôt*-bataljon en brengt de veld-bataljons door manschappen uit de reserve op eene grootere sterkte. De noodige rij- en trekpaarden worden aangeschaft.

De cavalerie doet ditzelfde met betrekking tot de veld-eskadrons.

De artillerie brengt hare batterijen op oorlogsterkte zoowel aan manschappen als aan paarden; formeert echter nog geene munitie-kolonne en *dépôt*-batterijen.

De pionniers ontvangen de noodige rij- en trekpaarden en formeeren *dépôt*-kompagniën.

Een gedeelte van het personeel voor den trein en de administratie wordt opgeroepen, maar er worden nog geen paarden voor aangeschaft, dus ook nog geen treinkolonne enz. geformeerd.

Zulk een toestand is ook voor ons vooral noodig, om te vermijden, dat men ons onverhoeds overvalt; daar de mobiliseering van het leger waarschijnlijk, om geen aanstoot te geven aan een machtigen nabuur, wel tot het laatste oogenblik zal worden uitgesteld.

De thans bestaande *dépôt*-bataljons bij de infanterie vervallen natuurlijk; daarentegen blijven de *dépôts* bij de cavalerie en veld-artillerie, en worden deze laatste bij mobiliseering van 2 op 4 batterijen gebracht uit de schutterij-veldartillerie; voor het toerijden en oefenen van paarden en manschappen zijn deze *dépôts* bepaald noodig.

In den *staat van voorbereiding* formeert ieder infanterie-bataljon eene dépôt-kompagnie, die tot 8 bataljons van 5 of 6 kompagnieën worden vereenigd; het bataljon genietroepen eene dépôt-kompagnie, de pontonniers en torpédisten gezamenlijk eene dépôt-kompagnie. Al deze dépôts worden gestationneerd op de daarvoor meest geschikte punten.

Zij ontvangen tot kader oude onderofficieren en korporaals, die ongeschikt zijn geworden voor den dienst te velde, doch daarentegen gewoonlijk zeer bruikbaar zijn voor het opleiden van rekruten. Ook gepensioneerden kunnen hierbij in dienst worden gesteld. De officieren kunnen zijn officieren, ongeschikt voor den dienst te velde, gepensioneerden en reserve-officieren.

De taak dezer dépôts is uitsluitend, om zoo snel mogelijk in den wapenhandel te oefenen de vrijwilligers, die in tijd van oorlog hopenlijk (1) niet zullen ontbreken, benevens de uit de algemeene leger-reserve aangewezenen, tot aanvulling van de verschillende afdeelingen van het leger en de daarmede overeenstemmende der schutterij.

Zoodra eene troepenafdeeling te velde $\frac{1}{10}$ of meer van hare sterkte heeft verloren, wordt aan het daarbij behoorende dépôt de noodige aanvulling gevraagd, en deze zoo spoedig mogelijk naar de bepaalde plaats gebracht. Ook in het verlies aan materieel wordt door deze dépôts voorzien. Zoo worden de verschillende afdeelingen steeds op hunne normale sterkte gehouden.

Wij verkrijgen aldus, met betrekkelijk weinig opofferingen en zeker niet meer kosten dan tegenwoordig, een leger van over de 115 000 man, dat geheel bestaat uit geoefende soldaten, mannen uit alle klassen der maatschappij, in de kracht van hun leven, met een flink, jeugdig kader en bekwame officieren. Mocht het ook al niet *die* sterkte bezitten, die door enkelen in den tegenwoordigen tijd wordt noodig geacht, dan vermeen ik toch, dat

(1) Verleden jaar bij de mobilisatie is het aantal vrijwilligers bij de vier wapens slechts vermeerderd met 296 man, waaronder 187, die zich voor onbepaalde tijd hadden geëngageerd.

men, omdat voor regelmatige aanvulling in oorlogstijd is gezorgd, op die sterkte meer kan vertrouwen dan op opgaven, waarvan men reeds dadelijk een aanzienlijk getal voor non-valeurs zal moeten aftrekken, en die, naarmate de oorlog van langeren duur is, altijd door zullen verminderen, zonder dat er met zekerheid rekening valt te maken op reserve-krachten.

Met een leger op deze wijze samengesteld, ik ben er van overtuigd, kunnen wij, in verband met de zoo gunstige gesteldheid van onzen bodem, alle aanvallen op onze onafhankelijkheid met vertrouwen op een goeden uitslag afweren.

BIJLAGE.

Uit de militie moet worden voltallig gehouden, wanneer men niet rekent op vrijwilligers:

infanterie	45 000 man
cavalerie	2 700 „
veld-artillerie	3 100 „
vesting-artillerie	7 800 „
genietroepen	1 000 „
pontonniërs en torpédisten	400 „
Totaal	60 000 man.

Volgens het „Verslag nopens de mobilisatie van een gedeelte van het leger in 1870” moet men, om 52 000 man voltallig te houden, 12 176 miliciens 's jaars oproepen, dus nu

$$\frac{60\,000}{52\,000} \times 12\,176 = 14\,050 \text{ man.}$$

Door wijziging der bepalingen van vrijstelling en invoering van tijdelijke vrijstelling zullen de percenten verlies echter veel kleiner worden, en zal het jaarlijksch contingent, met inbegrip van hospitaal-soldaten, handwerkers enz. wel niet hooger worden dan 14 000 man.

Verder vindt men in genoemd verslag, dat eene lichting na 5 jaren is verminderd met 19.05 percent; bij overgang in de schutterij is dus elke lichting nog sterk:

$$\left(1 - \frac{19.05}{100}\right) \times 14\,000 = 11\,333 \text{ man.}$$

Neemt men aan, dat de beide jongste lichtingen van de schutterij bij het leger zijn ingedeeld, dan krijgt men voor de 8 oudste, wanneer men rekent op 25 percent verlies:

$$11\,333 \times 8 \times \frac{3}{4} = 67\,998 \text{ man.}$$

Tot het samenstellen der schutterij-troepen zijn noodig:

infanterie	45 000 man
veld-artillerie	1 200 „
vesting-artillerie	7 800 „
genietroepen	1 000 „
pontonniërs en torpédisten	400 „
trein, enz.	1 000 „

Totaal 56 400 man.

Men houdt dus nog disponibel:

$$67\,998 - 56\,400 = 11\,598 \text{ man.}$$

De VOORZITTER:

Ik dank den heer Van Tuerenhout zeer voor de belangrijke bijdrage, die hij geleverd heeft, en die een nieuw bewijs is van de bijzondere nauwgezetheid en ijver, waarmede hij het onderwerp heeft bestudeerd.

De zaak komt mij echter te belangrijk en te gecompliceerd voor, om heden avond daarover discussie te voeren, en aangezien het zeer gemakkelijk zal zijn het verslag van deze zitting, daar de rede van den heer Van Tuerenhout geheel in schrift is, spoedig onder de aandacht der leden te brengen, zou ik in overweging geven, de discussie daarover later te doen plaats hebben. Ik doe dit te meer, omdat deze vergadering eigenlijk een vervolg is op die van 14 April jl. Toen was aan de orde de discussie over de voordracht, door den heer Van Tuerenhout in de vergadering van 10 Maart gehouden. Die discussie heeft wat lang geduurd en is toen op voorstel van den heer Stieltjes, die omtrent de toenmalige voordracht van den heer Van Tuerenhout nog eenige bedenkingen wilde opperen, tot nader verdaagd. Ik vraag dus nu aan den heer Stieltjes of hij aan zijn voornemen gevolg wil geven en nu nog iets op die primitieve voordracht van den heer Van Tuerenhout wil antwoorden.

De heer STIELTJES antwoordt, dat hij zich met het voorstel van den Voorzitter zeer goed kan vereenigen, want ook hij kan niet zoo vele hoogst belangrijke zaken, als de heer Van Tuerenhout heeft medegedeeld en die eene geheele organisatie van ons leger bevatten, zoo dadelijk nagaan, en moet ook de opgegeven cijfers narekenen. Daarbij komt, dat vroeger behandelde punten ook weder in de verhandeling van dezen avond zijn voorgekomen. Spreker zal dus thans zeer kort wezen en alleen enkele punten releveeren, die vroeger (met name den 14 April ll.) en door den heer Van Tuerenhout en door andere sprekers aangeroord zijn.

Het punt of het Pruisische stelsel al dan niet onafscheidelijk is van den twee- of driejarigen dienst, is wederom door den heer Van Tuerenhout ter sprake gebracht, die, al zegt Von Roon ook dat die dienstdtijd noodig is, toch beweert dat ook één jaar voldoende is. Gedeeftelijk wil spreker dit toegeven. Pruisen heeft dat vroeger ook gehad, ja, de armée, welke dat rijk in 1813 te 1871/72.

velde bracht, had zelfs een veel korter dienstdiensttijd gehad, want, eerst in Februari of Maart gevormd, leverde zij reeds in Augustus, September en October slagen aan de Franschen. Doch er moet toch een onderscheid in de organisatie bestaan of de dienstdiensttijd twee of drie jaren, dan slechts één jaar is, hetgeen de heer Van Tuerenhout bij zijne beschouwingen wel wat veel uit het oog heeft verloren. Als men de soldaten drie jaren laat dienen, heeft elk bataljon of eskadron voortdurend méér dan de halve oorlogsterkte; doch als men nu bij ons van de vijf lichtingen er slechts ééne onder de wapenen houdt, valt het geheele systeem in elkander. Een bataljon is dan feitelijk eene kompagnie — en eene brigade is een bataljon geworden. Men bedenke daarbij nog dat wij vele vestingen, magazijnen en wat dies meer zij hebben te bewaken. En welke is dan de werkelijkheid? Dat een bataljon van 1000 man zelfs geene kompagnie meer van 200 kan uitbrengen, maar wellicht met 100 hoofden uitrukt. Daarom zou het wenschelijk zijn, dat men bij een leger als het onze ten minste *enkele* korpsen had, die ten naastenbij op voet van oorlog zijn, waar de dienst verricht wordt als in oorlogstijd. Men kan toch moeilijk een kader, dat geheel op zichzelf staat, dat geen manschappen heeft, goed oefenen. Het is niet te ontkennen, dat men met twee malen de manschappen zes weken op te roepen, niet bereikt, wat men in Pruisen met den driejarigen dienst bereikt. Terwijl men uit het Pruisische leger het geheele kader kan trekken, zal dit bij ons meer bezwaar ontmoeten. Eene totale omkeering van de verhouding is dus te verwachten. De reeds kleine bataljons, daarenboven met garnizoensdienst en andere bezigheden opgehouden, worden zoodanig veranderd, dat een bataljon geen bataljon meer is, zoodat de bataljonskommandant geen duizend, maar uitrukkende slechts honderd man kommandeert. Er bestaat dus een groot verschil tusschen den toestand, dien de heer Van Tuerenhout op het oog heeft voor ons leger, en het Pruisische stelsel. Misschien is er wel wat op te vinden, bijv. in den geest van het Zwitsersche stelsel, maar dan kan men niet zeggen dat men heeft het Pruisische stelsel.

Met genoegen heeft spr. door den heer Van Tuerenhout op nieuw hooren uiteenzetten de goede aansluiting van de burgerlijke betrekkingen aan de militaire verplichtingen, waarop in Pruisen

zoo zeer gelet wordt. Dit is inderdaad eene hoofdzaak, waarop bij ons ook wel eenigszins, maar op verre na niet genoeg gelet wordt. Wanneer men voor de samenvoeging der manschappen in plaats op uiterlijk en lengte meer lette op de betrekkingen, die de manschappen in het burgerlijke leven uitoefenen; wanneer men bijv. het korps jagers samenstelde uit wild-stroopers en smokke-laars, het korps mineurs uit handwerkslieden enz., dan zou men veel verder komen. Pruisen let bijzonder op aansluiting van de burgerlijke aan de militaire betrekking; bij ons kan nog veel in die richting gedaan worden zonder nieuwe organisatie, maar eenvoudig door betere regeling van de militie-indeeling.

Spr. moet ook het denkbeeld goedkeuren van jaarlijksche vaststelling van het contingent bij de wet. Het kan toch noodig zijn dit contingent het eene jaar hooger te stellen dan het andere. Als eene epidemie heeft geheerscht, zal men toch meer manschappen behoeven dan wanneer de gezondheidstoestand gunstiger is. Jaarlijksche vaststelling van het contingent zal ook gunstig werken, om bij ons eene betere organisatie te zien goedkeuren.

Ten slotte wenscht spr. nog enkele punten uit het vorig debat (dat van 14 April) te releveeren. Spr. had toen gewaagd van de overmacht, waarmede Pruisen in het begin van den oorlog tegen Frankrijk optrad. De heeren Kiehl en Van Tuerenhout opperden toen de vraag: of bij Mars-la-Tour de overmacht niet aan de zijde van de Franschen is geweest? Spr. heeft behalve het werk van Rustow ook latere geschriften, tot en met die van de Wimpffen en Chanzy nagegaan en is tot de volgende *voorloopige* conclusie gekomen:

Zoover namelijk spr. nu oordeelen kan over de feiten — de officieele opgaven zijn nog niet geheel bekend en kunnen zijn gevoelen later nog wijzigen — dan gelooft hij te kunnen zeggen dat in het begin van den oorlog de Franschen overvallen zijn, dit is, bij de Fransche zorgeloosheid, echt Fransch, en gebeurde ook in hunne glansrijkste tijdvakken (1). Spr. herinnert bijv. aan den slag bij Weissenburg, waar ééne divisie Franschen door een paar Duitsche korpsen overvallen werd. Daarop volgde de veld-

(1) In 1811 in Spanje, in 1812 in Rusland, in 1813 in Duitschland, eigenlijk ook nog bij Montebello in 1859.

slag van Wörth, waar de Duitschers meer dan dubbel zoo sterk waren als de Franschen. Wat Mars-la-Tour betreft, de Franschen en de Duitschers hebben in hunne schijnbaar tegenstrijdige opgaven wellicht beiden gelijk. Zoo is het ook, wanneer wij zeggen dat we bij Quatre-Bras in de minderheid streden, terwijl de Fransche berichtgevers beweren dat Ney tegen overmacht vocht. Het hangt af van het uur van den dag waarvan men spreekt. Van 1½ tot 3½ ure streed eene kleine Nederlandsche macht en hield werkelijk tegen eene groote Fransche overmacht het gevecht staande, maar na 4 ure waren de vijandelijke troepen tegenover de geallieerden, die voortdurend versterking kregen, in de minderheid. Zoo ook bij Mars-la-Tour. Eerst waren de Deutsche korpsen geringer in getal, maar tegen het einde van den dag stonden de legerscharen vrij wel gelijk, zoo niet de meerderheid aan de Deutsche zijde was. Wat Rezonville betreft, de Pruisen erkennen zelve dat hunne overmacht écrasant was, vooral die der artillerie, welke 270 stukken meer telde dan die der Franschen. Bij Sedan was de overmacht der Duitschers boven allen twijfel, zoowel in materiëelen als moreelen zin. Het Fransche leger was daar de rest van eene reeds tweemaal geslagen krijgsmacht, aangevuld met jongere korpsen; de sterkte was ook verreweg kleiner dan die der Pruisen. Voegt daarbij de slechte aanvoering en verzorging van de Franschen; de omstandigheid, dat men om politieke doeleinden niet zóó kon handelen als gewenscht zou zijn geweest, en dan zal men de nederlagen gerust kunnen toeschrijven meer aan de écrasante overmacht en de uitmuntende aanvoering dan wel alléén aan de militaire organisatie van Pruisen.

De heer Kiehl heeft gevraagd of het overwicht van Pruisen uitsluitend aan de algemeene dienstplichtigheid moet geweten worden. Spr. gelooft dit niet, maar eerder aan de betere leiding bij de Duitschers tegenover de erbarmelijke aanvoering der Fransche troepen. Spr. herhaalt de vraag of de uitslag van den veldtocht niet geheel anders zou zijn geweest, indien Von Moltke de Fransche, Le Boeuf de Deutsche troepen had aangevoerd?

Spr. had bij eene vorige rede op het feit gewezen dat de *Maison du Roi*, in den slag bij Minden, in 1719, met *gladde vuursteen geweren*, in parade-pas, op het vlakke veld werd verdreven en dat dit het eenige feit van dien aard was in de geschiedenis,

en een zeker bewijs van de soliditeit der Engelsche infanterie, die later nog in zoo menigen slag gebleken is (Verslag van 14 April 1871; blz. 325). De heer Kiehl nu heeft gevraagd of die *Maison du Roi* wel cavalerie was, omdat zij in den slag van Steenkerken te voet was (ibid. blz. 329). Spr. antwoordt bevestigend, la *Maison du Roi* was cavalerie, en doet opmerken dat de cavalerie toen dikwijls afsteeg om te voet met geweer of karabijn te strijden.

Bij diezelfde gelegenheid had spr. er op gewezen, dat ons land even goed als Navarre en Arragon geschikt is voor een oorlog van ongeregelde troepen, en hoe in 1813 Clausel met een legerkorps van 80 000 man niet in staat was geweest om de communicatie tusschen Madrid en Parijs behoorlijk open te houden, zoodat er weken noodig waren om eene *dépêche* van Parijs naar Madrid, van het eene Fransche legerkorps naar het andere over te brengen (ibid. blz. 331).

De veldslag bij Vittoria is daarom vooral door de Engelschen gewonnen, omdat het korps van Clausel het bevel om naar Vittoria opterukken niet had kunnen ontvangen, ofschoon ten slotte een geheel regiment cavalerie last had gekregen het over te brengen. De Franschen wisten nooit waar de Engelschen stonden, maar de Engelschen wisten, door de hulp der bevolking, altijd waar de Franschen zich bevonden. Nu neemt spr. aan, dat in de vlakke gedeelten van Frankrijk, waar de laatste oorlog geweest is, zooals in Champagne, Pouilleuse en Sologne, zulke bewegingen van volkswapeningen moeilijk zijn, maar op onze terreinen met de dijken, vaarten, plassen, inundatiën enz. acht hij, dat zij op verre na niet tot de onmogelijkheden zouden behooren.

De heer VAN TUERENHOUT zegt, dat het zijn voornemen niet is geweest, in deze vergadering eene voordracht te houden over een afzonderlijk onderwerp. Mocht hij in dit opzicht de grenzen eenigszins zijn te buiten gegaan, dan doet hem dit leed; hij onderwerpt zich gaarne aan eene verdaging der discussie van het heden avond door hem behandelde.

Kortelijk wenscht hij den heer Stieltjes te beantwoorden. Hij heeft in zijne lezing reeds te kennen gegeven, dat hij als militair een groot voorstander is van een langen diensttijd. Hij zou den soldaat liever 3 jaren zien dienen dan 2 jaren, doch begrijpt, dat

dit in ons land niet mogelijk is. Ook staat de Grondwet slechts een eersten oefeningstijd toe van hoogstens één jaar. Het hoofdbewaar, door den heer Stieltjes tegen het heden avond behandelde geopperd, namelijk de geringe sterkte der afdeelingen, erkent spr. gaarne, doch het bestaat bij hetgeen door hem is voorgesteld niet in hooger mate dan thans. Bij de infanterie zullen de kompagniën alsdan 40 manschappen tellen, terwijl dit tegenwoordig gemiddeld zeker niet meer is. Men zal in dit gebrek moeten voorzien, door bij de oefeningen verschillende afdeelingen te vereenigen; door b. v. van vijf kompagniën er ééne te maken, het kader van ééne kompagnie er bij in te deelen en zóó te doen exerceeren. De overige kaders zijn in dien tijd op andere wijze bezig te houden. Ditzelfde geldt voor bataljons-exercitiën. Het is de wijze, waarop men tegenwoordig bij ons te werk gaat, om zooveel mogelijk het gebrek aan manschappen te verhelpen. Spr. zou het ook zeer wenschelijk vinden, als wij enkele korpsen op eene sterkte konden brengen ongeveer als die op voet van oorlog, doch hij weet niet hoe dit zou moeten geschieden, vooral ook met het oog op de kosten (1).

Wat de opmerkingen omtrent de groote overmacht der Duitschers aangaat, heeft de heer Stieltjes zich volgens spr. eenigszins vergist, want deze heeft bepaald Spicheren genoemd, waar in den beginne althans de overmacht niet aan de zijde der Duitschers was.

Wat echter de heer Stieltjes zegt omtrent Mars-la-Tour, kan ook toegepast worden op Spicheren.

Ten aanzien der opmerking van den heer Stieltjes omtrent hetgeen spr. gezegd heeft van diens voorbeeld uit den Spaanschen oorlog, dat het namelijk *weinig of niets beteekent*, moet spr. er op wijzen, dat zijne uitdrukking niet zoo sterk is geweest. De toeu door hem gebezigde woorden vindt men in het verslag der vergadering van 14 April blz. 351.

De VOORZITTER zegt dat het *hem* leed zou doen, wanneer de heer Van Tuerenhout meende, dat hij had willen zeggen dat de redevoering van heden avond de grenzen te buiten is gegaan. Hij heeft alleen willen zeggen dat, met het oog op de belangrijkheid

(1) De tweede alinea van art. 183 der Grondwet geeft het middel aan de hand, waardoor men de verschillende afdeelingen sterker kan maken.

en uitvoerigheid der rede, het wenschelijk was de discussie daarover niet heden avond maar in eene volgende vergadering te houden. Hij apprecieert zeer wat door den heer Van Tuerenhout tot nadere ontwikkeling zijner meening is in het midden gebracht.

De heer ROBIDÉ VAN DER AA wenscht, juist omdat deze avond door den verdienstelijken arbeid van den heer Van Tuerenhout, om zoo te zeggen een muisje met een staartje zal zijn, eenige inlichtingen te vragen, die, zoo hij ze niet heden kan ontvangen, later kunnen gegeven worden.

In de vergadering van 14 April heeft spr. zich doen kennen als een groot voorstander van algemeenen weerplicht. Zich geheel houdende buiten het militaire terrein, omdat dit aan deskundigen moet worden overgelaten, heeft spr. toen als een van de voordeelen van het Pruisische stelsel doen kennen, dat dit onafhankelijk is van het contingent, dat men jaarlijks wil oproepen. Naarmate dit contingent, waarvan de sterkte natuurlijk van militaire overwegingen moet afhangen, grooter of kleiner is, zal ook de zoogenaamde *Ersatz-Reserve*, — of laat men liever, om een Hollandsch woord te gebruiken, zeggen: *de aanvullingsreserve* — des te kleiner of grooter worden.

Om nu ten aanzien van het Pruisische stelsel nog meer inlichtingen te ontvangen dan reeds gegeven zijn, wenscht spr. eene vraag te doen. De heer Van Tuerenhout heeft zoowel heden als bij eene vorige gelegenheid uitvoerig gesproken over de loting, die in de Pruisische wet bepaald en omschreven is, maar die, zooals erkend wordt, feitelijk niet meer plaats heeft. Waaraan is dit toe te schrijven? Zoo spr. goed heeft toegeluisterd, dan meent hij te kunnen zeggen, dat dit punt in de verdienstelijke rede van den heer Van Tuerenhout niet volkomen is opgehelderd.

Indertijd heeft spr. in het verdienstelijk rapport van den Franschen gedelegeerde, Baron Stoffel, gelezen, dat in 1867 het contingent in Pruisen verhoogd is. Aan die contingents-verhooging is het — naar spr. meent — toe te schrijven, dat feitelijk de loting niet meer plaats heeft en dat die eerst dan weder in werking zou kunnen komen, naarmate bij gelijk contingent de bevolking van Duitschland toeneemt. Spr. voert dit aan, omdat het Pruisische stelsel — niet de quaestie van twee- of driejarigen

diensttijd, maar het beginsel van algemeenen dienstplicht — ook gewerkt heeft vóór 1867. Indien men dus, wat ons land betreft, bevreesd mocht zijn, dat men door oproeping van alle dienstplichtigen voor onze financieele krachten te veel soldaten bijeen zou krijgen, dan kan men dit matigen door in overeenstemming met de behoefte het contingent vast te stellen.

De Voorzitter beantwoordt den heer Robidé van der Aa en geeft een kort overzicht van de geschiedenis der loting in Pruisen. In 1860 of 1861 is men daar gekomen tot eene verdubbeling van het leger, althans wat de infanterie betreft. Vóór dien tijd waren er steeds een groot aantal dienstplichtigen vrij; daarom was het toen eene werkelijke loting. Maar in 1861 is men tot eene andere legerorganisatie gekomen en heeft die smakelijk trachten te maken door den *totalen* duur der dienstplichtigheid te verminderen, en door te beweren dat nu de landweer niet zoo dikwijls meer zou behoeven op te komen. De Voorzitter moet tot inlichting daarbij voegen, dat vroeger elke brigade infanterie bestond uit een regiment infanterie van linie en een landweer-regiment. Dat is toen opgehouden, en elke brigade heeft sedert bestaan uit twee infanterie-linie-regimenten. Om daartoe te geraken zijn toen 4 nieuwe garde-infanterie-regimenten en 32 nieuwe regimenten infanterie van linie opgericht en de 9 fuselier-regimenten versterkt. Door die verdubbeling nu had men veel meer dienstplichtigen noodig. Daardoor is de omstandigheid ontstaan, waarop de heer Van Tuerenhout heeft gewezen, dat er bijna geen loting meer is. Dat is niet in 1867 gebeurd, zooals de heer Robidé van der Aa meende. Toen is het uitgebreid op de geannexeerde landen, wier regimenten bij het Pruisische leger kwamen, maar die verandering in de loting heeft reeds in 1861 plaats gehad. De Voorzitter herinnert aan de langdurige crisis in Pruisen met betrekking tot de nieuwe legerorganisatie, en hoe die eigenlijk onwettig is ingevoerd, zonder dat de Kamer haar had goedgekeurd. Het gevolg van die willekeurige handelwijze, welke in Pruisen mogelijk was, maar het hier niet zou zijn, is geweest dat men eerst lang geputteld, maar er zich ten slotte met verzoend heeft na den oorlog van 1866, toen een kreet van bewondering opging over den krijgsroem door Pruisen behaald. Vroeger was het in Pruisen,

niettegenstaande de algemeene dienstplichtigheid, in zekere mate even als hier; velen bleven vrij, ofschoon ze in oorlogstijd konden opgeroepen worden. Zoo zal het ook hier gaan, als men de algemeene dienstplichtigheid invoert. De verplichting zal rusten op iedereen, maar het getal soldaten zal zooveel grooter niet worden. Men maakt zich toch wel eens een verkeerd denkbeeld van de toepassing der algemeene dienstplichtigheid, want dat die loting in Duitschland bijna geheel heeft opgehouden, was alleen, ik herhaal het, het gevolg van de verdubbeling van de infanterie en de uitbreiding van de cavalerie en andere wapens.

De heer BREDIUS zegt, dat de heer Van Tuerenhout in zijne voordracht heeft gewezen op art. 183 der Grondwet en getracht de moeielijkheid, die het voor de uitvoering van zijn plan schijnt op te leveren, uit den weg te ruimen, door den dienstdtijd te bepalen op 12 maanden. Spr. heeft echter nog iets anders in die rede gehoord, dat niet wel is overeen te brengen met onze grondwettelijke bepalingen.

Het is dit: hij heeft, meent spr., gezegd, dat degenen, die bij de loting niet tot dadelijken dienst worden gedesigneerd, zouden worden geplaatst bij eene algemeene leger-reserve. Die zouden dus later, als er aan hun persoon behoefte was, ook kunnen opgeroepen worden om bij het actieve leger dienst te presteeren. Doch nu wenscht spr. den heer Van Tuerenhout te vragen, hoe hij zoodanige organisatie kan overeenbrengen met onze Grondwet, want daarin wordt uitdrukkelijk gesproken van loting, en wel in dien zin, dat het niet anders beteekenen kan dan dat degenen, die door het lot niet worden aangewezen om te dienen, van alle militaire diensten *vrij* zullen zijn. Als men nu eene organisatie aanneemt waarbij men eenvoudig zegt: „Ik heb u heden wel niet noodig, gij behoeft u ook niet te oefenen, maar gedurende een zeker aantal jaren zult gij u disponibel houden, en als ik dan behoefte aan u krijg, zal ik u oefenen en indeelen, en u, niettegenstaande gij vrijgeloot hebt, toch laten dienen,” dan is dit, naar spreker's inzien, niet met de Grondwet overeen te brengen en zou hij gaarne, thans of bij eene volgende gelegenheid, wenschen te vernemen hoe men zou meenen dit te kunnen doen.

De heer VAN TUERENHOUT merkt op, dat de loting steeds nog bestaat in Noord-Duitschland. Het jaarlijksch contingent is voor den geheelen Bond ongeveer 100 000 man. Daar nu het aantal dienstplichtigen voortdurend toeneemt, zou het aantal vrijstellingen ten gevolge van de loting ook moeten toenemen. Nu schijnt men echter het aantal vrijstellingen wegens wettige redenen zoover uit te breiden, dat de vrijstelling ten gevolge van het trekken van een hoog nummer zoo min mogelijk plaats heeft. Reeds in de vergadering van April jl. is tusschen den heer Hoogenboom en spr. eene discussie gevoerd over het al of niet doelmatige van deze wijze van handelen.

Wat de vraag van den heer Bredius betreft, spr. heeft op dit oogenblik de Grondwet wel niet ter hand, doch meent te kunnen verwijzen naar het *eerste* artikel van het hoofdstuk „Over de Defensie.” Dit sluit de verplichting in voor *iedereen* Nederlander, om in tijd van gevaar de wapens te dragen voor de verdediging van het Vaderland. In gewone omstandigheden heeft men niet iedereen noodig, en daarom bepaalt de Grondwet, dat *dan* door loting slechts een gedeelte voor den dienst zal worden aangewezen. In geval van noodzakelijkheid echter kunnen *alle* weerbare mannen worden opgeroepen; en dat die mannen nu *eerst* behoorlijk geoefend en dan pas ingedeeld worden, komt hem meer rationeel voor, dan dat men ze ongeoeffend indeelt. Dit eerste nu is juist, wat men met *de algemeene leger-reserve* moet bereiken.

De VOORZITTER. De grondwettige quaestie is vroeger hier meer besproken, maar spr. blijft beweren, zooals hij reeds vroeger o. a. in de bijeenkomst van 29 Maart 1867 mededeelde, dat het bij de vaststelling der Grondwet nooit de bedoeling is geweest uit het artikel in vroegere grondwetten, waarin de Unie van Utrecht wordt aangehaald, of uit het tegenwoordige artikel 177, algemeen dienstplicht in den geest van het Pruisische stelsel af te leiden. Terecht is opgemerkt, dat men door te spreken van loting het beginsel van algemeen dienstplicht ter zijde heeft willen stellen. Spr. zal op de vroegere discussiën niet terugkomen; zij zijn in de verslagen van de Vereeniging opgeteekend.

De heer Van Tuerenhout heeft gezegd, dat in 1867 het contingent werd gebracht op 100 000 man. Dit is juist. Maar men

moet niet vergeten dat die verhooging een gevolg was van de annexatie. Wanneer men spreekt van het Pruisische stelsel, moet men zich houden aan het getal dienstplichtigen *in Pruisen alleen*, en dat is in 1867 niet verhoogd.

De heer STIELTJES. Het bezwaar, door den heer Bredius geopperd, is wel eenigermate weg te nemen. De Grondwet zegt duidelijk dat voor de militie eene loting moet plaats hebben, en in rationeelen zin kan men niet beweren dat aan het denkbeeld van loting voldaan wordt, wanneer men genoegzaam *alle* lotelingen neemt. Loting onderstelt toch een kans om van den dienst vrij te zijn. Maar de Grondwet bepaalt niets omtrent de schutterijen. Reeds zijn ontwerpen ingediend geweest, waarbij werd voorgesteld om den schutterlijken dienst op twintigjarigen leeftijd te doen aanvangen.

Wanneer men nu het contingent bepaalt voor de militie, kan eene schutterwet daarmede aansluiten, die de rest van de beschikbare manschappen in de schutterij opneemt. Dan heeft men onder den naam van schutterij, wat de heer Van Tuerenhout verlangt onder den naam van *Ersatz*.

De heer BREDIUS wenscht alleen te kennen te geven, dat hij de vraag aan den heer Van Tuerenhout niet zoozeer gedaan heeft om een bezwaar te opperen, maar om zijn gevoelen aan den dag te leggen. Spr. aarzelt niet als zijne meening te zeggen, dat hij het eerste artikel van het hoofdstuk over de defensie in de Grondwet voor stellig en duidelijk houdt. Bij den grondwetgever kan geen andere bedoeling hebben voorgezeten dan dat, wanneer ons land mocht worden aangevallen en onze onafhankelijkheid bedreigd, op ieder burger van den staat de verplichting kan gelegd worden om de wapenen aan te gorden. Dit leidt spr. niet enkel hieruit af, dat het daartoe betrekkelijke artikel vooraan staat, maar omdat men niet mag veronderstellen dat zij, die de Grondwet van 1848 hebben vastgesteld, minder liefde voor ons land zouden gehad hebben dan onze voorouders. Wanneer men nu spreekt van loting, wordt den wetgever vrijgelaten den dienstplicht van degenen, die niet tot de militie behooren, te regelen zoo als hij tot 's lands verdediging zal vermeenen te behooren.

De Voorzitter. Bij eene vorige gelegenheid heeft spr. gezegd — en waarschijnlijk kan hij dit thans ook nog zeggen — dat hij de eenige is in deze vergadering, die aan de vaststelling der tegenwoordige Grondwet heeft deel genomen. En dan moet hij herhalen wat hij reeds vroeger zeide, dat men bij het maken der Grondwet nooit aan algemeenen dienstplicht in den geest van het Pruisische stelsel gedacht heeft. Altijd is de bedoeling geweest dat de militie uit een gedeelte der beschikbare manschappen, door loting aan te wijzen, zou bestaan. Maar het is hier de plaats niet daarover uit te weiden, zoodat hij er ook niet langer bij zal stilstaan.

De heer ROBIDE VAN DER AA is den Voorzitter zeer dankbaar voor zijne opmerking, dat door de groote verhooging van het contingent in 1860 de loting in Pruisen bijna geheel heeft opgehouden. Het is mogelijk dat spreker's geheugen hem treurige parten speelt, maar hij meent zeker te weten dat, onafhankelijk daarvan, na den oorlog van 1866 en na het formeeren van de nieuwe legerkorpsen uit de geannexeerde landen — wier bewoners het 9de, 10de en 11de korps van het Pruisische leger uitmaken — ook het contingent van het oude Pruisen in 1867 of 1868 verhoogd is. Spr. grondt zijne meening vooral ook hierop, dat er een belangrijk verschil bestaan heeft tusschen het Pruisische leger in den veldtocht van 1866 en 1870, daar in 1866 eene groote massa landweer aan den oorlog in Oostenrijk deelnam, terwijl in den laatsten oorlog, behalve de troepen van Zuid-Duitschland, ook Pruisen ontzettend veel meer troepen in het veld bracht, en toch slechts ééne divisie landweer, de bekende divisie Kummer, bij het beleg van Metz en Parijs aan den oorlog heeft deelgenomen, terwijl de andere opgeroepen landweer alleen gediend heeft tot bezetting der Duitsche vestingen en reeds gedurende den oorlog van het generaal-gouvernement den Elzas. De verhooging van het contingent in Pruisen heeft natuurlijk grooten invloed gehad op de overmacht, die dit land in de laatste oorlogen kon ontwikkelen. Dit laatste komt evenwel niet te pas voor eene kleine natie, die nooit een veroveringsoorlog zal voeren. Zijn de militaire specialiteiten het onderling eens hoe groot ons leger moet zijn, om ons land met kans van slagen te kunnen verdedigen, dan moet men

dienovereenkomstig het contingent bepalen, terwijl de dan bij aanneming van het beginsel van algemeenen weerplicht overschietende dienstplichtigen de in oorlogstijd ontstaande leemten in de aangenomen legersterkte aanvullen.

De Voorzitter wil geen strijd voeren over de vraag of het Pruisische contingent niet vermeerderd is als een gevolg van de annexatie van landen, maar hij kan verzekeren dat na 1860 of 1861 het eigenlijke *Pruisische* leger niet noemenswaardig is vermeerderd.

De Voorzitter moet nog eens doen opmerken, dat een van de *streken* (zoo hij dit woord hier gebruiken mag) door het Pruisisch gouvernement gebruikt om de nieuwe legerorganisatie aan te bevelen, hierin lag, dat men zeide dat elke brigade niet meer zou bestaan uit een regiment infanterie van linie en een regiment landweer, zoodat men de landweer niet telkens meer zou noodig hebben. In 1866 is dat gebleken onwaar te zijn, want bijna de geheele landweer is toen gemobiliseerd en een gedeelte daarvan is naar Saksen en Bohemen gezonden. Het is ook niet juist wat de heer Robidé v. d. Aa zeide, dat van de landweer de divisie Kummer alléen in Frankrijk gestreden heeft. De Garde-landweer-divisie heeft het beleg van Straatsburg bijgewoond en is daarna voor Parijs geweest; de Brandenburgsche landweer-divisie von Selchow heeft Soissons belegerd. De landweer-divisie von Treskow heeft het geheele beleg van Belfort gedaan; daaraan heeft ook de landweer-divisie von Schmeling deelgenomen, na eerst Neuf-Brisach en Schlestadt te hebben ingenomen. Zelfs heeft men de landweer-afdeeling, die als reservekorps bij Kehl was vereenigd onder den generaal Debschutz, ook naar de omstreken van Belfort gezonden. Verder zijn een groot aantal landweer-bataljons in Frankrijk werkzaam geweest tot dekking der *étappe*-wegen. Verre het grootste gedeelte van de landweer is alzoo Frankrijk binnengetrokken, en *meer* dan de helft heeft een werkelijk deel aan den strijd genomen; in Duitschland is, behalve eenige landweer-bataljons, niets achtergebleven dan de Ersatz-bataljons der infanterie, en zelfs zijn verscheidene dier bataljons gedurende de tweede helft van den oorlog in garnizoen geweest in Straatsburg en Metz. Het gevolg van dit een en ander was, dat men eindelijk geen

troepen genoeg in Duitschland meer overhield voor den gewonen dienst, en vooral tot bewaring van het zoo overgroote aantal Fransche krijgsgevangenen, zoodat men ten slotte heeft moeten komen tot de formatie van zoogenaamde garnizoensbataljons, waarvoor men genomen heeft de oudste klassen van de landweer, mannen die vroeger bij de cavalerie gediend hadden, en die, gewapend als infanterie, garnizoensdienst hebben gedaan om de gevangenen te bewaren. Het is dus geheel onjuist, als men meent dat er slechts ééne divisie landweer in Frankrijk zou zijn gebruikt.

Daar niemand verder het woord verlangt te voeren, sluit de Voorzitter de vergadering, waarna 6 nieuwe leden worden aangenomen.

Namens het Bestuur,
De Secretaris,
 W. HOOGENBOOM.